лук туура келмек. Бирок сөзгө мурдагы жана кийинки ыр саптарындагы уйкашкан сөздөргө («улуу шаар, тоосу бар») караганда сөздүн «ушулар» делиши зарыл, б. а. манасчы айткан үлгү — «ушулар».

[18] *бокарды.*

[19] *оро.*

[20] *кытайне.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «кытайга».

[21] *оё.*

[22] [illegible]

[23] *чыкан.* Туурасы — «чыккан».

[24] *ил.*

[25] *мана.*

[26] *буо.*

2377—2404

[1] *байгмбрдын.* Сөздү «байгымбырдын» катары окууга да болот. Так жазылышы — «байгмбрдын». Контекст боюнча мааниси — «байгамбардын».

[2] *барсы.*

[3] *глимдердин.*

[4] *жорбесем.*

[5] *тукумоң.*

[6] *сорбесем.* Сөздү жазылышына карай «сорбосом» деп окууга да болор эле. Контекст боюнча да мындай мааниге жол берилет. Бирок бул сөзгө уйкашкан «жүрбөсөм» деген сөз контексттеги «сүрбөсөм» деген маани манасчыга таандык экендигин айгинелейт.

[7] *баскан.* Кебетеси, катчыдан кеткен ката. Барскан, Саркан — эпосто кеңири айтылуучу топонимдер.

[8] *шомшоңдеген.*

[9] *олынын.*

[10] *мойнона.*

[11] *мойноң.*

[12] *кытайдан.* Контекст боюнча туурасы — «кытайды».

[13] *кызыктув.*

[14] *кыянатта.* Катчы сөздү жаңылыш угуп алган, же жазууда ката кетирген. Анткени бул түрдө контексттеги маани так ачыла албайт. «Кыяматта» дегенде мааниси так белгилүү болот.

[15] *жергенге.*

[16] *ол.* Сөздү уул маанисинде түшүнгөндө да, катчыдан ката кеткен. Контекстте туурасы «уулу» болуш керек эле.

[17] *болганы.*

[18] *ол.* Бул жерде 2397-саптагыга караганда башка маани. Айтуучу сөздү «уул» (катчыда — «ол») түрүндө айтышы да ыктымал, анткени ыр сабынын ыргагынын ыңгайы сөздү экинчи сөзгө кошуп, арасындагы үндүү «у» түшүп калып айтылышын шарттап турат. Катчы сөздүн айтылышындай уланды мүчөсүз жазган дешке болот.

[19] *болгоноң.*

[20] *жөткөрөб.*

2405—2431

[1] *теңиз.*

[2] *осондо.*

[3] *соросы.*

[4] *ошолар.* Сөздү «ошолор» деп окууга болбойт, анткени мурдагы саптагы «суусу бар» деген сөзгө уйкаштык бузулуп калат.

[5] *суңшоны.*

[6] *ушуну.* Сөз даана жана катасыз, так жазылган. Бирок манасчы айткан сөз «ошону» болсо керек деш жөн. Анткени мурдагы сөздүн уйкаштык түшкөн аяккы сөзү — «суңшону». Бул сөзгө «ушуну» дегенге караганда «ошону» деген так уйкашат. Контексттеги мааниси боюнча экөөнүн анча айырмасы жок.

[7] *усунто.*

[8] *кер көлдө.* Контекст боюнча туурасы — «кер көлдү».

[9] *сөрген.*

[10] *ошундагы.* Сөздү «ушундагы» катары окууга да болот. Бирок контекст боюнча туурараагы — «ошондогу».

[11] *төгениб.*

[12] *тоб бежинге.*

[13] *көрдеңиз.*

[14] *тарбакытай.* Катчыдан кеткен ката. «Тарбагатай» — эпостогу кеңири белгилүү топонимдердин бири. Адатта «Шыйкуу» экөө катар айтылат.

[15] *шыйконы.* Туурасы — «Шыйкуу». Эпостогу көп эскерилүүчү топонимдердин бири. Адатта, Тарбагатай экөө катар айтылат.

[16] *чыйконы.*

[17] *мангөт.* «Маңгут» эмес, өзүнчө топоним.

[18] *токтакта.* Ушул түрдө даана жазылган. Сөздү эки түрдө окууга болот: «токтокто» же «тактакта». Кийинки түрү ушул сөзгө уйкашкан «жок чактага» көбүрөөк жакын. Ошон үчүн манасчынын вариантын «тактакта» дешке негиз бар.

[19] *жорсоң.*

[20] *осоңер.*

[21] *көлини.*

2432—2460

[1] *өлгөндей.*

[2] *көби шамо.*

[3] *чолини.*

[4] *темир наур.* Адатта, «Теңир-Ноор» делчү эле. Бул жерде башка топонимдир. Ошондой эле катчы таасын укпай, же ката кетирип, «теңирди» «темир» деп жазып алышы мүмкүн экендигин жокко чыгарууга болбойт.

[5] *тордоңар.*

[6] *атактув.*
[7] *карагуром.*
[8] *урхон.*
[9] *токтолдо.*
[10] *торган.*
[11] *ахомбек.*

461—2488

[1] *тороб.*
[2] *ангире.*
[3] *кумылдан.*
[4] *жао.*
[5] *болдок.*
[6] *кыңкырды.*
[7] *маңгулга.* Мурдагы катчы бул сөздү «мангул» түрүндө жазчу (к. 278-сап же 1056-сап). Эки катчыдагы мындай айырма манасчы айткан үлгү мурдагы түрдө эмес экендигин айгинелейт. Ошол эки түрдүн ичинен айтуучуга кыргыз оозеки сөзүндө айтууга ыңгайлуураак болгон «маңгул» формасы таандык дешке болот.
[8] *маңголга.* Бул сөздү катчы жогорку эле сапта «маңгул» түрүндө туура жазган эле.

2489—2514

[1] *манжыны.* Ыр арасында манасчы тарабынан ушул эле үлгүдө айтылышы да ыктымал.
[2] *буёрса.*
[3] *олтырбай.*
[4] *толтырбай.*
[5] Кол жазманын (47-б.) сол жак капталындагы ачыкка кара сыя менен «Баатырлар өз аттарына шаар салдырганы» деген сөздөр жазылып, ал сөздөрдүн алды сызылып (тема дегендиктин белгиси), ушул ыр сабынан кийин киргизилет деген белги — сызык коюлган. Кол тамга текстерди жазган адамдыкы эмес. Сөздөр катасыз, бири да текстердеги түрдө бурмаланбай, туура жазылган. Буга караганда кийин киргизилгени күмөнсүз. Бирок ким, эмне үчүн киргизгени эскерилбейт. Кыязы, тактоо максатын көздөгөн жазуу. Ошондой болсо да, бул аракетти туура эмес иш, текстке кийлигишүү катары баалоо абзел.
[6] *моңы.*
[7] *атак.* Сөздүн мааниси анча так эмес. Кыязы, атактуу, белгилүү, мыкты деген түшүнүктөргө жакын. Бул жактан алганда сөздүн жазылышы «атактуу» деген түрдө болушу да ыктымал.
[8] *көчалбаган.* Оозеки айтылышы ушул түрдө болушу ыктымал.
[9] *бие.*
[10] *сосоею.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «соёюн».

2515—2541

[1] *шахрдын.*
[2] *коёён.*
[3] *сойлаб.*
[4] *макол.*
[5] *бол.*
[6] *дөнгүреб.*
[7] *тас.*
[8] *ошо.* Сөз катчы тарабынан «ошо» делип так жазылган. Бирок «ошо» деп окууга болбойт, анда ыр сабындагы маани бузулуп калат. Контекст боюнча сөздүн туура мааниси — «ушу».
[9] *өрбө.*
[10] *өчке.*
[11] *киргинче.* «Киргинче» катары манасчы тарабынан эле айтылышы да мүмкүн.
[12] *жордо.*
[13] *сув.*
[14] *орбонын.* Катчы бул сөздүн үнгусун 2522-сапта «өрбө» түрүндө жазган.
[15] *урогом.*
[16] *осоммон.*
[17] *сосомдо.*
[18] *кумарыкдын.*
[19] *боёна.*
[20] *орбу.* Катчы ушул эле адам атын 2522-ыр сабында «өрбө», 2529-ыр сабында «орбо» («орбонын») түрлөрүндө жазган эле.
[21] *макулбо.* Сөздүн үнгусун катчы 2518-сапта «макол» түрүндө жазган эле.

2542—2569

[1] *коро.*
[2] *койбасдан.*
[3] *болошду.*
[4] *конобтур.*
[5] *элуче.*
[6] *союбтур.* Катчы сөздүн үнгусун 1758-сапта «соёб» түрүндө жазган.
[7] *газы.*
[8] *кымыска.*
[9] *көбчилик.*
[10] *көнден.*
[11] *ой.*
[12] *остоңе.*
[13] *тошер.*
[14] *төлөк.*
[15] *найса.* Катчы тиешелүү сөздөрдү көбүнчө «з» тыбышынын орду-

на «с» аркылуу жазат («кымыс», «найса» ж. б.). Мындан ары бул түрдөгү сөздүн маңызына таасирин тийгизбей турган өзгөчөлүктөр атайын эскертүүсүз эле, кабыл алынган нормада жазылып олтурмакчы.

[16] *болсон.*
[17] *ошо.* Контекст боюнча туурасы — «ушу».
[18] *сосомдон.*
[19] *олутына.*
[20] *сондорыб.*
[21] *салчыдан.*
[22] *жолкошканын.*
[23] *алчодан.*

2570—2596

[1] *жортда.*
[2] *катув.*
[3] *соёл.*
[4] *жөйрөк.*
[5] *бероо.* Ушул эле маанидеги сөздү ушу катчы 1867-сапта «бирое», ал эми 1897-сапта «биро» түрүндө жазган эле.
[6] *ыктоодан.*
[7] *мыктувдан.* Сөздүн туура айтылышы — «мыктыдан». Бирок мурдагы саптагы «ыктуудан» делген сөзгө уйкашуу таламы менен, манасчы тарабынан «мыктуудан» түрүндө айтылышы ыктымал.
[8] *көрөмбей.*

2597—2624

[1] *байлачо.*
[2] *өткөрден.*
[3] *барктувдан.*
[4] *билочи.*
[5] *нарктувдан.*
[6] *билчо.*
[7] *алашдан.*
[8] *дува.*
[9] *боломду.*
[10] *күлөк.*
[11] *көздөден.*
[12] *создоден.*
[13] *эзтоуден.*
[14] *алыскы.* Контекст боюнча туурасы — «алыска».
[15] *жорам.*
[16] *колоаосолдо.* Сөздүн мааниси так эмес. Балким «колосолуу»?
[17] *дошмандан.*
[18] *коркоб.*
[19] *носкадан.*

[20] *кору.* Бул сөздү ушул эле катчы 2543-сапта «коро» түрүндө жазган эле.
[21] *керден.* Бул түрдө сөздөн маани чыкпайт. Контекст боюнча бул жерде «аскерден» болушу мүмкүн.
[22] *кечдкө.* Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча бул жерде «кечтеп», же «кечтөө» болуш керек.
[23] *келлесин.* Манасчы өзү эле ушул формада айтышы мүмкүн.

2625—2651

[1] *жөргенди.*
[2] *жөдегендин.*
[3] *жүлөнөн.*
[4] *салармын.* Жогорку 2-сап ырдын аягындагы ушул сөзгө уйкаштыкка түшкөн «аламын» делген сөз мурда «алармын» делип жазылган экен. Бирок сөздөгү «р» тамгасы өчүрүлүп, сызылып салынып, сөз «аламын» делип оңдолгон. Оңдоону текстти жазган катчы өзү эле иштеген өңдөнөт. Ушуну эске алганда, бул саптагы сөз мурдагы сөзгө толук уйкашуу үчүн, бул жерде да «салармын» эмес, «саламын» болуш оң эле. Маани эки учурда тең өзгөрбөйт.
[5] *мунтиб.*
[6] *ойлобосон.*
[7] *олув кичүв.* Кошмок сөздүн 1-бөлүгүн түзгөн «улуу» деген сөздү ушул эле катчы бир эле мааниде 1788-сапта «олув», 1957-сапта «оло», 1968-сапта «уло», 1976-сапта «олу» түрлөрүндө жазган. Мындай мамиле, балким, катчы алардын контексттик маанисинде айырма бар го деп эсептегендиктен болушу да ыктымал.
[8] *бөгөн.*
[9] *көнде.*
[10] *болосоз.*
[11] *көн.*
[12] *тилермин.* Жогорку саптагы «минермин» деген сөзгө толук уйкашуу үчүн, манасчы өзү эле «тилермин» түрүндө айтышы да толук ыктымал.
[13] *канкороқ.*

2652—2678

[1] *ту.* Кол жазманын ушул жерине сыя төгүлүп, сөздүн аяккы тамгасын басып калган, эмне тамга экенин так ажыратуу мүмкүн эмес. Контекст боюнча бул жерде «туу» деген сөз болушу мүмкүн. Бирок ал сөз «туу» түрүндө жазылганбы, же «тув» делгенби, так ажырата айтууга болбойт. Катчы сөздүн ушул эки түрүн тең колдонуп жаза берет. Сөз аягындагы анча-мынча байкалып турган «у» болсо да, же «в» болсо да андан маани өзгөрбөйт.
[2] *тобунен.*
[3] *тув.* Буга караганда жогорку 2653-саптагы «туу» делген сөздүн аяккы окулбай калган тамгасы «в», сөз өзү «тув» түрүндө жазылган дешке негиз бар.

[4] *азире.* Барактын аяк жагына төгүлгөн сыя ыр сабынын дээрлик бардык сөздөрүн басып калган. Саптын башындагы аягы окулбаган «азире» деген сөздөр даана турат. Саптын аягынан «кеше» дегенди да ажыратууга мүмкүн. Барактын сол жагындагы ачыкка төмөндөн өйдө карай «Азирети ак кеше» деген сөздөр жазылган. Кайсыл жерге тиешелүү экендигин көрсөткөн эч белги жок. Кыязы ушул сап чала өчүп, окулбай калган ыр сабынын ордуна жазылган, ошол саптагы сөздөрдү кайталаган ыр сабы өндөнөт. Ушуну эске алганда чала окулуп жаткан бул 2657-сап ырды «Азирети Акеше» деп окууга болот. Бул түрдөгү маани жалпы контекстке каршы келбейт. Этнонимди туюнткан «аккеше» (aq kese) «ак кеше» (aq kese) түрүндө эмес, «Акеше» түрүндө гана окулуу жөндүү. Сөздөгү «к» (ки) тамгасынын эки жолу кайталанып калышын катчынын укканын транскрипциялоодо кетирген катасы деш он.

[5] *колона.*

[6] *барокан.* Эпосто Манастын түп аталары катары Балакан, Бууракан делген ысымдар эскерилүүчү. Бул жерде да сөз ошолордун бири жөнүндө бара жатышы мүмкүн.

[7] *рашид.*

[8] *ошо.* Контекст боюнча мааниси «ушу» делиш туура. Сөздөгү «у» тамгасынын ордуна «о» жаза берүү катчыдагы мүнөздүү белгилердин биринен.

[9] *жөрген.*

[10] *ызы чув.*

[11] *эшеннин.*

[12] *буоракан.* Катчынын бул сөздү жазышын «бувракан» түрүндө окууга да болот. Анткени «у» анын жазуусунда кээде «о», кээде «в» катары атайын белгиси коюлбай жазыла берет.

[13] *санчышкан.*

[14] *дошман.*

[15] *куораган.* Бул сөздү да «кувраган» түрүндө окууга болот.

[16] *муронко.*

[17] *шае.*

[18] *мырас.*

[19] *ае.*

[20] *жорты.*

[21] *көгөйдө.*

[22] *мунда.*

[23] *көбөйдө.*

[24] *тобей.*

2679—2705

[1] *томонтон*

[2] *торт.*

[3] *төгел.* Түгөл, кыязы, Манастын түпкү аталарынын бири. Төмөндө Ногой, Шыгай, Чыйыр анын балдары делет. Эпостун башталышындагы маалымат боюнча Манастын ата-бабаларынын ирети да, аталыш ысымдары да башкача: Бабырдан Түбөй, Түбөйдөн Көгөй, андан — Ногой, Шыгай, Чыйыр.

[4] *төгелден.*

[5] *болордын.*

[6] *өлкөн.*

[7] *бозулган.*

[8] *дойне.*

[9] *тувну.*

[10] *ургачынын.* Ыр тизмегинде оозеки айтылуу ыгына карата манасчы өзү эле «ургаачынын» түрүндө айтышы да мүмкүн.

[11] *түлевге.* Катчынын кол тамга өзгөчөлүгүн эске алганда бул сөздү «түлевге» катары окууга да болот. Эки учурда тең маани бир.

[12] *уйронен.*

[13] *жөгириб.*

[14] Ушул ыр сабы эки ирет жазылып калган. Контекст үчүн андай кайталоонун зарылдыгы жок. Бири кыскартылды. Андан маниге да зыян келбейт. Кыязы, кайталоо катчынын катасы.

2706—2732

[1] *бөгөлүб.*

[2] *бакдолет.*

[3] *көткен.*

[4] *солет.*

[5] *сомет.*

[6] *көтөрдө.*

[7] *акыретде.* Ушул эле сөздүн унгусун катчы мурда өзү 1561-сапта «ахирет», 2013-сапта «ахират» түрлөрүндө жазган эле.

[8] *шехитлердин.*

[9] *хдайдан.*

[10] *көзинен.*

[11] *мглум.* Сөздүн мааниси так эмес. Балким, «мугалим»?

2732—2760

[1] *так.*

[2] *озоң.*

[3] *голом.*

[4] *жөрегим.*

[5] *жодедим.*

[6] *куйрогым.*

[7] *куванчым.*

[8] *төгөлген.*

[9] *курон.*

[10] *борчак.*

[11] *бакдолот.* Ушул эле адам аты 2707-сапта «бакдолет» түрүндө жазылган.

[12] *төгөб.*

2761—2787

[1] *өшкөрөшиб.*
[2] *төгүшиб.*
[3] *пычак.*
[4] *сөгүшиб.*
[5] *көтөрөб.*
[6] *дойшемби.*
[7] *тононде.*
[8] *асабасасын.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «асабасын».
[9] *тоно.* Сөздүн маанисин аныктоого мүмкүн эмес. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча «туунун» делиш туура келет.
[10] *хдайге.* Сөздүн ушул эле маанидеги үлгүсү 2067-сапта «хдайга» түрүндө жазылган эле.

2788—2815

[1] *жортуна.* Сөздүн ушул эле маанидеги үлгүсүн ушул катчы 1814-сапта «жортона» түрүндө жазган.
[2] *экао.* Катчынын кол тамгасынын өзгөчөлүгүн эске алганда сөздү «экав» деп окууга да болот. Эки түрдө тең маани бир, маңыз бузулбайт.
[3] *чакырчога.*
[4] *кошунон.*
[5] *я.* Сөз манасчы тарабынан ушул эле үлгүдө айтылышы да мүмкүн.
[6] *көбтөгө.*
[7] *онын.*
[8] *карагыш.* Эки сөздөн турган топоним оозеки «Карагыш» түрүндө айтылышы толук мүмкүн.
[9] *көйиш.*
[10] *беклари.*

2815—2843

[1] *болар.*
[2] *жонеди.*
[3] *улув.* Бул томдогу текстерди жазууга катышкандардын 1-катчысы Ы. Абдыракманов бул сөздү, адатта, «улы» түрүндө жазчу эле (к. 588-сап). Ушул текстерди жазган адам, б. а. 2-катчы да, кээде Ы. Абдыракманов сыяктуу, «улы» формасында жазат. Ошону менен бирге башка үлгүлөрдө да берет. Мисалы, ушул сөз толук түрдөгү бир маанида турган үлгүсүндө катчы тарабынан 1787-сапта «олув», 1938-сапта «оло», 1968-сапта «уло», ал эми 1976-сап ырда «олу» түрлөрүндө жазылган.
[4] *урт.*

[5] *жыйырма торт.* Бул санды катчы эки жолу жазган. Антүүнүн контекст боюнча зарылдыгы жок. Демек, катчыдан кеткен каталык.
[6] *болкон.*
[7] *тувдан.*
[8] *болимбей.*
[9] *жози.*
[10] *болинбей.* Ушул эле сөздү катчы 2840-сапта «болимбей» түрүндө жазган.

2844—2872

[1] *учы.*
[2] *соёлоб.*
[3] *тоштентиб.*
[4] *колдо.*
[5] *арал.* Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «ара».
[6] *кебео.* Катчынын кол тамга өзгөчөлүгү боюнча сөздү «кебев» катары окууга да болот. Бирок бул сөздү «кебео», же «кебев» түрүндө жазуу зарылчылыгы жок эле. Анткени катчылар адатта бул түрдөгү сөздөрдү бурбай эле, өз үлгүсүндө жазышчу. Ушуга карап сөздү жазууда катчыдан каталык кеткен дешке мүмкүн. Не болгондо да, контекст боюнча сөздүн мааниси бузулбай, өз ордунда.
[7] *сайыбын.* Ушул түрдө, б. а. «зайыбын» делип айтылышы да мүмкүн, бирок контекст боюнча тагыраагы — «зайыбың».
[8] *дудугон.*
[9] *окбас.*
[10] *мулугон.*
[11] *көзи.*
[12] *көңүлге.* Катчы сөздүн уңгусун 1444-сапта «көңөл» түрүндө жазган.
[13] *толбас.* Ушул эле сөздү катчы 1831-сапта «толбес» түрүндө жазган.
[14] *бузок.* Бул сөз ушул катчы тарабынан мурда «бузк» түрүндө жазылган болчу (к. 1726-сап).
[15] *туроб.*

2873—2902

[1] *битиреб.* Сөз ушул түрдө. Башка мааниде, мисалы, контекстке толук туура келүүчү «титиреб» түрүндө окууга болбойт. Анткени ал сөз өз маанисинде кийинки саптарда бар. Бул жердеги «битиреп» контексттеги маниге анча туура келбейт.
[2] *озон.*
[3] *жөргендө.*
[4] *көреке.*
[5] *багалак.* Манасчы ушул түрдө айтышы да мүмкүн.
[6] *кете.*

[7] *черу.*
[8] *болоб.* Бул сөздү катчы буга чейин Ы. Абдыракмановдун жазганындай «болыб» (к. 28-сап) түрүндө жазып келген. Ошон үчүн ал сөздүн бул катчы жазган «болыб» үлгүсү белгиленген эмес.
[9] *жоной.*
[10] *кыңкыраб.*
[11] *бувданды.*
[12] *кайкалаб.* Контекст боюнча ушул сөз да болушу мүмкүн. Бирок, адатта, ушундай учур эпостук салттык стиль боюнча «кайкайлап» делүүчү эле.
[13] *томендеб.*
[14] *турсон.*

2903—2932

[1] Кол жазманын 56-бетинин оң жак капталындагы ачыкка жогортон төмөн карай узатасынан кара сыя менен «Манас баатыр Текес канды жеңгени» деген сөздөр жазылып, алды сызылган (теманын белгиси). Сөздөр — тема текстин кайсыл жерине киргизилери көрсөтүлгөн эмес. Сюжеттик курулуш боюнча ушул саптан кийин келери жөн. Бирок жазылган сөздөр ыр тексти кагаз бетине түшүрүлгөн учурдан кийин жүзөгө ашырылган. Буга далил — кол тамга башка адамдыкы, сыя да негизги текстер жазылгандан башка. Бардык сөздөр бурмаланбай, так, катасыз, созулма үндүүлөр да туура көрсөтүлүп жазылган. Бул фактылар жазуу кийин жүзөгө ашырылганын айгинелейт. Жазуунун максаты эпоско тактоо киргизүү аракети дешке болот. Бирок, чынында, текстке кийлигишүүнүн формаларынын бири.
[2] *уч.* Бул сөздү ушул катчы буга чейин «оч» түрүндө жазып келген (к. 1453-сап ж. б.).
[3] *уч турпанды.*
[4] *урошыб.*
[5] *карасувда.*
[6] *терсмаядо.*
[7] *карагурум.* Бул топоним катчы тарабынан 2443-сапта «карагурам» түрүндө жазылган.
[8] *даласы.*
[9] *баур.*
[10] *алдынче.*
[11] *көнекер.*
[12] *жоробтыр.*
[13] *уйгурлыкдын.*

2933—2961

[1] *оруном.* Сөздүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча «орунун» делиш оң.
[2] *ойрону.* Ушул мааниде айтылышы да мүмкүн. Бирок контекст боюнча «ойронду» делиш стилдик жактан туурараак болор эле. Дегинкиси, эки учурда тең маани негизинен өзгөрбөйт.

[3] *карагыштак.*
[4] *жеркентди.*
[5] *оронгу.* Белгилүү каармандын ысмы болгон сөздүн үнгусун катчы 1832-сапта «ороңгу» (ороңгунон) түрүндө туура жазган.
[6] *жака.* Сөздүн оозеки айтылыш үлгүсүндө ушул түрдө угулушу толук мүмкүн.
[7] *дангувдагы.*
[8] Ушул ыр сабына улай кашаага алынып сыя карандаш менен «кытай буту» (боты) деген сөздөр жазылып коюлган. Кебетеси, текстти окуган бирөө «лайлама» деген сөзгө түшүнүк катары жазган өндөнөт. Ал кашаадагы сөздөрдүн эпостун негизги текстине эч тиешеси жок.
[9] *кабарге.*
[10] *торганым.*
[11] *узоб.*
[12] *умутум.*

2962—2992

[1] *устөңден.*
[2] *ахунбешим.*
[3] *дегин.*
[4] *ога.*
[5] *июң.* А балким иен, же ийин?
[6] *дошмандын.*
[7] *керкөлдөн.*
[8] *гоо.*
[9] *ботон.*
[10] *кейман.*
[11] *аттув.* Катчы бул сөздү 1840-сап ырда «атто» түрүндө жазган.
[12] *кашка сув.*
[13] *був.*

2993—3023

[1] *шыхры.*
[2] *дувалы.*
[3] *куванч.* Сөздүн туура жазылышы — «кубаныч». Ыргактуулуктун талабына ылайык манасчы өзү эле «кубанч» түрүндө айтканы шексиз.
[4] *кувангану.*
[5] *көмишден.*
[6] *баштув.*
[7] *жанжув.* Сөздүн мааниси так эмес. Балким «инжүү» болушу да мүмкүн.
[8] *тырнак.* Сөздүн мындай түрдө айтылышы манасчыга таандык диалектилик өзгөчөлүк болушу мүмкүн.
[9] *кейманга.*
[10] *ахонбешим.* Бул ысым 2963-сап ырда «ахунбешим» түрүндө жазылган.

[11] *болакасон.* Бул сөз балким «баласагын» катары айтылышы да мүмкүн.

[12] *чара.* Сөздүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча «шаары» деш оң. Бирок ушул жерде сөз «чара», же ошого жакын башка сөз болушу да ыктымал.

[13] *эштувсон.* Бул түрүндө сөз маниге ээ эмес. Контекст боюнча «эстүүсүн» делиш оң.

[14] *бөгүн.* Бул сөз 2639-сап ырда — «бөгөн».

[15] *гелбей.*

[16] *жолона.*

[17] *бутон.*

[18] *көзөнөн.*

[19] *кошойдо.*

[20] *коркув.* 3019-сапта бул сөз «коркуб» түрүндө эле жазылган. Ал эми 2619-сапта «коркоб» түрүндө.

[21] *болгоном.*

3024—3051

[1] *көрөмбейт.*

[2] *гөр.*

[3] *урушон.* Ушул сөздүн үнгусу «уруш» катчы тарабынан жогорку 3032-сапта «орош» түрүндө жазылган. Ал түрдө жазуу ушул катчыда мурда да кезигет (к. 1789-сап ж. б.). Сөздү катчы «урош» формасында да жазат (к. 2905-сапта — «урошыб»).

[4] *жөрген.*

[5] *кыргышдан.*

[6] *доргосынан.*

[7] *көндөк.*

[8] *чангөш.* Сөз бизге тааныш эмес. Эпостун окуяларынын башка жерлеринен жолукпайт. Манасчы кандай түрдө айтканын, аны катчы канчалык так жазганын болжолдоо кыйын.

[9] *көке.*

[10] *жортым.*

3052—3079

[1] *көчөне.*

[2] *бутто.*

[3] *аяктув.*

[4] *бутобос.*

[5] *журт.* Бул сөз ушул катчы тарабынан буга чейин дээрлик «жорт» (к. 1601-сап ж. б.) түрүндө жазылып келген. Сөздүн үнгусу, уланды мүчөлөрү ар башка болгону менен, дайым «жорт» түрүндө сакталган (к. 1443, 185, 1814, 1836, 2313, 253, 2674, 2790, 3050-сап ырлар). Ушундай туруктуулук мүнөзгө карабай сөздүн «журт» делип жазылышы манасчы айткан үлгү так ушул экенин айгинелейт.

[6] *сөйлөген.*

[7] *нээ.* Манасчы эпосту аткаруунун ыгы боюнча сөздү созуп айтканына карата катчынын так жазуу аракети го. Контекст боюнча бул жерде сөздүн «не» түрүндө берилиши туура.

[8] *коркосоң.*

[9] *эеси.*

[10] *чантунон.*

[11] *аманисен.*

[12] *акон.* Катчы сөз болуп жаткан Акунбешимди адатта «ахон» («ахонбешим» — 3003-сап), же «ахун» («ахунбешим» — 2969-сап) түрүндө жазчу.

[13] *орону.*

[14] *сойледи.*

[15] *кувангандан.*

[16] *мосолманды.* Сөздүн үнгусун катчы 1768-сап ырда «мысылман» түрүндө жазган.

[17] *куваныб.*

3080—3108

[1] *доңусдан.* Жогорку 3079-ыр сабында сөздүн үнгусу «доңуз» түрүндө туура жазылган.

[2] *толусон.*

[3] *соеусон.*

[4] *көеүсөн.* Сөздүн туура маанидеги окулушу — «көөсүн». Бирок жогорудагы ушул сөзгө уйкашкан «сүйөөсүн» деген сөз бул жерде айтылышы жактан уйкаштык менен ыргактын талабына ылайык белгилүү даражада «бузулган» түрдө берүүнү талап кылып турат. Сөздү «көө» делген үнгуга ылайык «күйөө» катары берсе да болор эле. Бирок «күйөө бала» деген түшүнүктөн айырмалоо үчүн жана кыргызга тектеш тилдерде бул сөздүн созулмасыз «күйө» түрүндө айтыларын эске ала, ушул түрдө берилди. Эки вариантта тең текстттеги маани өзгөрбөйт.

[5] *маге.*

[6] *нэээтини.* Туурасы — «нээтини».

[7] *тоште.*

[8] *толео.*

[9] *оккан.*

[10] *созини.*

[11] *жортка.*

[12] *алты шхыр.*

[13] *алты айлык.*

[14] *тобын.* Сөздү «тобун» түрүндө окууга болбойт. Контекст боюнча сөз «түбү» жөнүндө, б. а. түбүн казды, талкалады, кыйратты, түбүнө жетти деген мааниде бара жатат.

[15] *ачувын.* Сөздү «ачуусун» түрүндө окууга да болот. Эки учурда тең маани өзгөрбөйт.

[16] *огоб.*

[17] *элув.*

[18] *көнгей.*

[19] *төгенет.*
[20] *жака.* Оозеки сөз ушул түрдө айтылары күмөнсүз.
[21] *эчки өлбес.*
[22] *сау.*

3109—3135

[1] *көбке.*
[2] *эчки облосдон.*
[3] *энкейиб.*
[4] *көрөнсе.*
[5] *көзке.* Оозеки айтууда ушул формада угулушу да ыктымал.
[6] *эстуден.* Бул сөздү катчы 2612-сапта «эстоуден» түрүндө жазган.
[7] *айтивге.*
[8] *дангыл.*
[9] *созтуден.* Бул сөздү катчы 2611-сапта «создоден» түрүндө жазган.
[10] *көзтүден.* Бул сөздү катчы 2610-сапта «көздөден» түрүндө жазган.
[11] *кандаг.*
[12] *кылардын.* Кыязы, ката кеткен. Контекст боюнча туурасы — «кыларды».
[13] *дорбелиб.*
[14] *текез.* Буга чейин бул катчы бул адам атын дайым «текес» түрүндө жазып келген. Жогоруда деле (3116-сап) «текес» делген.
[15] *шолардын.*
[16] *дониянын.* Сөздүн үнгусун катчы, адатта, «доние» түрүндө жазуучу (к. 1865-сапта — «дониесин»).
[17] *тон.*
[18] *кояз.* Бул адам ысмын катчы мурда «куяс» түрүндө туура үлгүдө жазчу. (к. 3042-сапта — «куясын»).
[19] *куяз.* Мурдагы ыр сабында — «кояз». Кол тамгада анчалык көзгө урунарлык айырмачылык байкалбайт. Бирок түп нусканын 61-бетинин баш чендеринен, болжол менен 3123-сап ырдан баштап, башка катчы өндөнөт. Анткени кээ бир (мисалы: к (ки), и) тамгалардын жазылышы мурдагы катчынын көнүмүш жазууларынан башкача. Эң негизги көңүл бура турган белги — катчы мурда негизинен бир түрдүү жазган айрым сөздөрдүн (мисалы: текес, куяс) такыр башка ык менен жазыла башташы. Бирок сырткы белги-көрүнүштөрүндө чоң айырма жок. Анын үстүнө кол жазмада эч кандай кабар, белги да учурабайт.
[20] *келгенда.*
[21] *манголдокдон.*
[22] *соёноб.*
[23] *алкан.*
[24] *дойнаны.*

3136—3163

[1] *ар бер.*
[2] *сойлады.*

[3] *асираты.*
[4] *искендар.*
[5] *хыдай.*
[6] *жорто.*
[7] *чанто.*
[8] *сораты.*
[9] *домаки.*
[10] *жортдан.*
[11] *жажоз.*
[12] *мажоздон.*
[13] *жолонда.*
[14] *сорети.*
[15] *колонда.*
[16] *тошонда.*
[17] *абылатим.* Манасчы кандай үлгүдө айтканын, анын айтуусун катчы канчалык даражада так жазганын кесе айтуу кыйын. Балким, айтылышы боюнча, «апылатун», же «абылатун» болушу да ыктымал.
[18] *илакар.* Жогорку сөз экөө тутумдаш, байланыштуу экени шексиз. Бирок бул сөздүн да манасчы тарабынан кандай айтылганы, ал айтылган сөз кандай формада кагазга түшүрүлгөнү белгисиз. Кийинки саптагы уйкаштык түшкөн «билебер» деген сөзгө караганда «илегер», же «айлакер» түрүндө (амалдуу, илимдүү, айлалуу маанисинде) айтылышы да толук ыктымал.
[19] Сөз даана жазылбай калган. Кыязы, «моне» — «муну» өндөнөт. «Муну» деген маани контекстке туура келет.
[20] *онардан.*
[21] *ойратиб.*
[22] *жоркан.*
[23] *ошонда.* Сөздү «ошондо» катары окуса да болот. Контекст боюнча маани да буга жол берет. Бирок «ушунда» дегенде да контекст боюнча карама-каршылык жок. Катчы кээде «ушунда» деген сөздү да «ошонда» түрүндө жаза берет (к. 1789-сап). Бул жерде сөздү «ушунда» түрүндө кабыл алууга түрткү болуп турган себеп — жогорудагы 3147-сап ырдагы уйкаштыкка түшкөн «тушунда» делген сөз. Эки учурда тең жалпы контексттеги маани бузулбайт.
[24] *колтан.*
[25] *чочотдо.*
[26] *чакырдын.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «чакырдым» же «чакырдык».
[27] *ашыкадырыб.* Сөздүн мааниси белгисиз. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча «ашыктырып» делиш туура келет.
[28] *кояс.* Шарттуу түрдө 3-катчы деп эсептеле турган ушул катчы бул сөздү 3130-сапта «кояз», ал эми ага удаа 3131-сапта «куяз» түрлөрүндө жазган.
[29] *коркбоқоз.*
[30] *жердеган.*

ойло. Экинчи катчы бул сөздү «ойли» түрүндө жазчу (к. 1829-сап).

[2] *муротдор.*

[3] *оробтор.*

[4] *чочоңдаб.*

[5] *торобдор.*

[6] *казбан.*

[7] *акбашын.*

[8] *ортада.*

[9] *моротдор.* Бул сөз жогорурааакта (3164-сап) «муротдор» түрүндө жазылган.

[10] *туробтор.*

[11] *жөргени.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча «жүргөнү» эмес, «жүргөнүң» туура.

[12] *кодай.*

[13] *уробтор.*

[14] *шоны.* Сөздү манасчы өзү эле «шону» түрүндө айтышы да мүмкүн. Мындай учурлар Сагымбайда жолугат.

[15] Сөз өчүрүлүп, кайра жазылган. Так окуу мүмкүн эмес. Контекст боюнча сөз Куяс жөнүндө экени күмөнсүз. Жазууну да болжол менен «Куязы» катары окууга болот.

[16] *алтоа.*

[17] *жолдошы.*

[18] *тарыбка.*

[19] *окоб.*

[20] *добалаб.*

[21] *кобалаб.*

[22] *терак.*

[23] *оркордон.*

[24] *онарын.*

[25] *кияси.*

[26] *адм.* Сөздү «адым» түрүндө окуса да болот.

[27] *корай.*

[28] *чоб.*

3191—3218

[1] *чыгашдан.*

[2] *анкемели.*

[3] Кол жазманын 63-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып кол тамга башка кишиники. Ал мурдагы үч катчынын биринин да кол тамгаларына окшобойт. Жаңы катчы жөнүндө эч жерде кабар же белги жок.

[4] *имас.*

[5] *оёз.*

[6] *боёзи.* Контекст боюнча «бүйүзүн» (боёзин) деш туурараак.

[7] *аскир.*

[8] *даря.* Ырдагы ыргак туура сакталсын үчүн, бул жерде «дария» дегенге караганда «дайра» делиш туурараак. Адатта экөө тең айтыла берет, мааниси бир.

[9] *сосоно.* Бул катчыга мүнөздүү белги катары «о» менен «у», «ө» менен «ү» тамгаларынын айырмасын билгизүүчү белгилерди дайым эле койбогонун жана эмне үчүндүр «с» тамгасынын аяк жагына үч чекит коюп жазарын көрсөтүүгө болот.

[10] *көрсаң.*

[11] *ошоно.* Сөздү «ошону» түрүндө окууга болбойт. Анткени контекст боюнча бул жерде «ушуну» делиш туура. «Ушуну» дегенди «ошоно» деп жазуу катчынын өзүнө таандык белги (к. «суусуну» «сосоно» 3199-сап).

[12] *сонон.*

[13] *остон.* Катчы жеке эле «о» менен «у» тамгаларын алмаштырып «о» аркылуу жазбастан, «ү», кээде «ө» тыбыштарынын ордуна да «о» жаза берет. М: «остон» (үстүн), «орт» (өрт) ж. б.

[14] *орт.*

[15] *то.*

[16] *көтаркан.*

[17] *солтандарын.*

[18] *ад.*

[19] *минбакан.*

[20] *жо.* Катчылардын дээрлик баарына мүнөздүү болгон созулма үндүүнү көбүнчө көрсөтпөгөндүктү эске алганда катчы жазган үлгүнү «жоо» катары окууга да болот. Мындай окуу «жөө» дегенге угулушу боюнча жакыныраак.

[21] *болдо.*

[22] *тиракдар.*

[23] *эмас.*

[24] *ду.* Сөздү «дув», же «дв» катары окууга да болот. Сөздөгү экинчи тамганын жазылышы так эмес. «о» тамгасынын үстүнө үч чекит коюлган. Буга чейин бул катчы жазган тексттерден «у» тамгасын бир да кезиктирбегендиктен («болгон» «у» «о» аркылуу жазылган) бул тамганы автор кандай түшүндүрөрүн билбедик.

[25] *ботагынан.*

[26] *болондо.*

[27] *абладондын.*

[28] *шикилду.*

[29] *көрөндө.*

[30] *атканде.*

[31] *коясы.*

[32] *тикас.*

[33] *жакке.*

[34] *келкен.* Сөздү «килкин» катары окууга да болот. Анткени үнсүздөрдүн арасына келүүчү үндүүнү «э» катары окуса да, ошондой эле «и» деп түшүнүүгө да мүмкүн. Анткени ал тамга көрүнүшү боюнча

«э» да, «и» да эмес, дефис түрүндөгү гана кичинекей сызыкча. Кол тамганын өзгөчөлүгүн так ажыратканда гана ал тамганын маанисин белгилөөгө мүмкүн.

[35] *муне.*
[36] *көрөб.*
[37] *аскирди.*
[38] *жеңбас.* Эгер катчыга таандык өзгөчөлүк эске алынбай, сөз көрүнүшү жактан жалпы кабыл алынган эреже боюнча окулса, чынында «жыкбас», же «жекбас». Анткени катчы «г» тамгасын өзүнө таандык белгилери боюнча жазбай, бардык көрүнүшү жактан «к» (ки) катары жазат. Ошондой эле «ң» менен (ал башка катчыларда көбүнчө «г» тамгасына жакын, бирок жогору жагына чекиттер коюу аркылуу жазышат) «к» тамгаларын да айырмасы жок жаза берет. Ушул абалды эске ала мындан ары контекстке таянуу менен бул тамгалардын тийиштүүсү атайын эскертүүсүз эле жазылат.

3219—3246

[1] *коярбы.*
[2] *диб.* Жеке ушул сөздү гана эмес, мындан мурдагы «деп» делген сөздөрдүн дээрлик баарын «диб» түрүндө окууга мүмкүн. Себеби: катчынын кол тамгасы боюнча «э» менен «и» айырмасыз, чийилиши жактан бирдей.
[3] *ни.*
[4] *очон.*
[5] *дикан.*
[6] *нимине* же *немене.*
[7] *тегале.* Катчы сөз арасында «э» менен «и» тамгаларын бири-биринен такыр айырмасыз жазгандыктан, мындан ары сөздөрдүн окулушун контекстке карата болжол менен көрсөтөбүз. Мааниде айырма чыгып калган учурлар гана болбосо, башка убактарда атайын эскертилип олтурбайт.
[8] *кзак.*
[9] *таонон.*
[10] *ароае.* Сөздүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча «арада» дешке болот.
[11] *ары бири.*
[12] *ороноб.*
[13] *жоробдор.*
[14] *додо.* Маани белгисиз. Сөз ушул түрдө даана жазылган. Контекст боюнча «дөө», же «дөөдөй» болушу мүмкүн.
[15] *тиз.*
[16] *чочобдор.*
[17] *тинтиракан.*
[18] *моротдо.* Башка катчылар «бурут» дегенди «мурут» түрүндө жазгандыктан, бул сөз «бурут» деп окулушу керек.

[19] *килган.*
[20] *китирайын.*
[21] *кил.*
[22] *колтанге.* Катчыдан кеткен ката өндөнөт (а балким манасчыдан кеткендир). Бул жерде Султан жөнүндө сөз жок. Контекст боюнча «Куяска», же «Текес» болуш керек.
[23] *ило кыркче.*
[24] *ир.*
[25] *кояс.*
[26] *көрөгө.*
[27] *жогар.* Ыр арасында оозеки айтууда «жогор» түрдө угулушу мүмкүн.
[28] *карасе.*
[29] *моз.*
[30] *доан.*
[31] *ашо.*
[32] *орте.*
[33] *көйган.*
[34] *боёзо.* Бул сөздү ушул катчы 3192-сапта «боёзи» түрүндө жазган.

3247—3273

[1] *көрсөларын.*
[2] *көлдө.*
[3] *кошон*
[4] *тил.*
[5] *мондай.*
[6] *дабырете.*
[7] *жилгани.*
[8] *колге.*
[9] *килгани.*
[10] *колоне.*
[11] *жалкы.* Контекстке бул туюнуштагы сөздүн мааниси туура келбейт. Кебетеси катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча «жалпы» делиш оң.
[12] *киле.*
[13] *боларге.*
[14] *кизаниб.*
[15] *көзөн.*
[16] *шөнкөр.* Катчынын кол тамга өзгөчөлүгүн эске алып бул сөздү «шөңкүр», же «шөңкөр», же «шөңгүр» ж. б. түрлөрдө окууга болот. Сөз адам ысмын туюнткандыктан, түрдүүчө окуу мааниге таасирин тийгизбейт.
[17] *деган.*
[18] *бахыры.*
[19] *икан.*
[20] *билмакке.*
[21] *житкани.*

[22] *билбади.*
[23] *сирдан.*
[24] *итиб.*
[25] *киткани.*
[26] *котороб.*
[27] *киткан.*
[28] *имай.*
[29] *ниткани.*
[30] *өлтөркөнче.*
[31] *көрди.*
[32] *онерин.* Кол жазманын 65-бетиндеги ушул ыр сабынан тартып текстерди мурдакыдан башка катчы жазган. Буга кол тамга, айрым сөздөрдүн 3-катчыдан башка ык менен жазылышы да күбө. 3-катчы «и» менен «э», же ошондой эле «у», «ү», «о», «ө», ал эми үнсүздөрдөн «к» (ки), «г» (ги) тамгаларын, адатта, бири-биринен такыр айырмасыз жазса жана «у», «ү», «о», «ө» катышкан сөздөрдү бир гана «о» аркылуу берсе, азыркы катчы өзү жазган биринчи эле сөздөн тартып ар бир тамганы өзүнө таандык белги-сызуулар аркылуу берген. Буга ал баштап жазган ыр сабындагы биринчи сөз Куяс кандай жазылганы да далил: 3-катчыда «Кояз» түрүндө жазылган бул адам ысмы жаңы катчыда «Куяс» делип туура жазылган.

Бул катчы жөнүндө да кол жазманын эч жеринде эскертүү, же башка маалыматтар жок. Ошондой эле мурда катчы текстерди жазууга катышканы, же катышпаганы жөнүндө да так бүтүмгө келүү кыйын. Ошондуктан бул катчыны шарттуу түрдө 4-катчы деп эсептөөгө болот.

3274—3302

[1] *нидор.*
[2] *уроб.*
[3] *кеткан.*
[4] *текис.*
[5] *унутыб.*
[6] *олерин.*
[7] *оргогу.* Кыязы катчыдан кеткен ката го. Туурасы — «Оргого».
[8] *истеб.* Бул сыяктуу жумшак үнсүздөрдү каткалаң түрүндө жазууну экинчи катчынын жазуу ыгына карата мындан ары атайын эскертүүсүз эле мындай учурлардын баары туура жазылат делген эле. Эгер ушул 4-катчынын жазуу ыгы да ошол мүнөздө болсо, мындан ары ошол эскертүү күчүндө кылып, улантылат.
[9] *башаге.*
[10] *кейман.*
[11] *тияр.*
[12] *келса.*
[13] *морот.*
[14] *олар.* Сөздү «олор», же «алар» катарында окууга болбойт. Анткени алардын экөө тең контексттеги мааниге туура келбейт. Контекст

боюнча туура келе турган формасы жактан жакындашкан сөз — «өлөр».
[15] *кинебей.*
[16] *тортончы.*
[17] *көнда.*
[18] *тораңиз.*
[19] *аскана.*
[20] *менан.* Кол жазманын 65-бетиндеги ушул саптан тартып кол тамга дагы башка кишиники. Бул тамгалардын чийилишинин мурдагыдан өзгөчөлүгүнөн жана айрым сөздөрдү жазуу ыгынан даана байкалат. Жаңы катчы жөнүндө да кол жазманын эч жеринде эскертүү, же белги жок. Катчынын кол тамгасы даана, тамгаларды да, негизинен, жалпы эрежеге ылайык жазат. Бул катчыны шарттуу түрдө текстерди жазууга катышкан 6-адам деш жөн.
[21] *отоз.*
[22] *асар.* Кыязы, бул катчы да «з» ордуна «с» аркылуу көбүрөөк жазат окшойт. Балким бул сөздөрдү каткалаң үнсүз аркылуу көбүрөөк айтуу белгиси манасчыга таандык көрүнүштүр. Сагымбайдын чыгармачылыгын изилдөөнүн бүгүнкү деңгээлинде аны так айтуу кыйын. Не болгон күндө да бул катчы жазган текстердеги сөздөрдүн жазылыш ыктары мурдагы кабыл алынган принцип боюнча жүргүзүлөт, б. а. сөздөрдүн ичиндеги үндүү, үнсүздөрдүн ээрчишүү мыйзамы жана айрым учурдагы жумшак үнсүз каткалаң, же тескерисинче болгон учурларда маани өзгөрбөсө, эскертүүсүз эле туурасы — бүгүнкү орфографиядагы кабыл алынганы жазылып олтурат.
[23] *көрган.*
[24] *манкаң.*
[25] *кордай.*
[26] *оч кошдай.* Балким «Үч-Кошой»?
[27] *өкан.*
[28] *айылына.*
[29] *жакобдын.*
[30] *колгао.* Сөздү «колгав» катары окууга да болот. Айрыкча 4-катчы «в» менен «о» тамгаларын айырмасыз жазчу. Балким мында да ошол көрүнүштүр.
[31] *көтарыб.*
[32] *колды.*
[33] *көрганда.*

3303—3330

[1] *жеткан.*
[2] *капырге.*
[3] *дойна.*
[4] *жозон.*
[5] *дони.*
[6] *иярсына.* Сөздүн аяккы эки тамгасынын жазылышы так эмес: «н» даана байкалат, ал эми андан кийинки тамганы «а» же «л» катары окууга да болот. Кээде катчыларда ушул сыяктуу аягы «н» менен

бүткөн сөздөрдө «н» менен «ң» бир тамга катары жазылуучу (м: мындан мурдагы катчыда). Бул жерде андай эмес, анткени «ң» тамгасын бул катчы өз белгилери менен жазат. Кыязы, бул жерде катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча ылайыктуу сөз — «иерсиң».

[7] *ыштаныңе.*
[8] *сиярсың.*
[9] *көбчилөгөн.*
[10] *көнкөлдари.*
[11] *көббиз.*
[12] *келган.*
[13] *төрек.*
[14] *женгар.*
[15] *көб.* Сөздү «көп» деп окууга болбойт. Анткени контексттеги маани бузулуп калат. Ошондуктан сөздү «кеп» катарында окуу туура.
[16] *минаосин.*
[17] *дакалыктын.*
[18] *хайыб.*
[19] *дакы.*
[20] *данкгөдан.* Кыязы, катчынын кол тамга өзгөчөлүгү окшойт: бул сөздөгү «нк» тамгаларын «ң» тамгасынын ордуна жазат экен. Албетте, бул кабыл алынган эреже эмес, катчынын кыргыз сөздөрүн араб графикасы менен берүүдөгү өз транскрипциясындагы шарттуу белгиси. Контекст боюнча да, сөздүн окулуудагы жакындыгы боюнча да «даңгудан» катары окуу жөн.
[21] *монарды.*
[22] *чыкыртыб.* Манасчы тарабынан эле ушул түрдө айтылышы мүмкүн.
[23] *боларды.* Катчылардын дээрлик бардыгы, адатта, «болорду» деген сөздү «боларды» деп жазышат. Бирок бул жерде жазылган сөздү «болорду» деп окууга болбойт. Анткени ыр сабынан маани чыкпай калат. Контекстке карата бул сөздүн «буларды» катары окулушу туура.
[24] *көлдөрдөн.*
[25] *көлдөргөчө.*
[26] *чыбдылде.*
[27] *котубий.*

3331—3358

[1] *урбо.*
[2] *каракожа.*
[3] *гашык.*
[4] *маназ.* Мындан мурдагы катчылардын экөө сөздөрдү көбүнчө «з» келүүчү жерге «с» менен жазса, бул катчы алардын тескерисинче жазган.
[5] *батырге.*
[6] *боёнда.*
[7] *оёнда.*
[8] *көнчилөк.*

[9] *толоб.*
[10] *болочо.*
[11] *эрлар.*
[12] *тордо.*
[13] *ал.* Бул түрдө ыр сабынан маани чыкпайт. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча «алты» делиш жөндүү.
[14] *тоога.* Сөздү ушул жазылышында окууга болбойт, маани бузулуп калат, контекст боюнча туурасы — «тууга».
[15] *бөлөндөк.*
[16] *мунон.*
[17] *төгарактө.*
[18] *кишдай.* Жалпы эле «ш» тамгасынан кийин «и» жазылбаганына карабастан сөздү «кишидай» деп окууга да болот.
[19] *көрөндөк.*
[20] *сонон.* Азыркыдан мурдагы катчы «суунун» деген сөздү ушул түрдө «сонон» деп жазчу. Бул жерде сөздү «суунун» деген мааниде окууга болбойт, анткени контексттеги маани бузулуп калат. Сөздүн азыркы мааниси — «сонун».
[21] *текаске.*
[22] *монча.*
[23] *толдо.*
[24] *монар.*

3359—3388

[1] *кенкешман.* Катчынын кол тамгасынын өзгөчөлүгү боюнча сөз ортосундагы бири-бирине катар келген «нк» тамгаларын «ң» катарында окууга болот. Мындай жазуу башка катчыларда да жолугат. Бул ыкты катчылардын транскрипциялык жолу, атайын ыгы катары түшүнүүгө мүмкүн. Мындан ары ушул түрдөгү учурларда контекстке туура келсе, сөздүн оңу эскертүүсүз эле жазылат.
[2] *создо.*
[3] *кебтерина.*
[4] *ачо.* Контекст боюнча бул сөздүн туурасы — «ачуусу». Бирок сөздүн өзү манасчы тарабынан эле «ачуу» түрүндө айтылышы да мүмкүн. Сөздөрдү андай ыкта пайдалануу Сагымбайда жолуккан белги.
[5] *ко.*
[6] *олокдар.*
[7] *оргачы.*
[8] *орошбай.*
[9] *жазодан.*
[10] *олбайт.*
[11] *кандаб.* Бул түрдө ыр сабынан маани чыкпай, контекст бузулуп калат. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Туурасы — «каптап».
[12] *жерке.*
[13] *чере.*
[14] *ачоланыб.*
[15] *сойланыб.*

[16] *аккола.*
[17] *көланыб.*
[18] *токталыб.* Сөздүн бул маанисинде ыр сабынан туура маңыз чыкпайт. Қыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «токтогун».
[19] *каролдаб.*
[20] *көрөнөб.*

3381—3417

[1] *кокан.* Адатта катчылардын көбү «Қокон» делген топонимди ушул формада жазышчу эле. Бирок бул жерде сөздү «кокон» катары окууга мүмкүн эмес. Анткени контекстке туура келбейт. Контекст боюнча бул жерге ылайыктуу сөз — «кууган».
[2] *гафырды.* Үч сап ыр жогоруда ушул сөз «капырды» делип жазылган.
[3] *долат.*
[4] *кошо.*
[5] *боё.*
[6] *асират.*
[7] *гли.* Жалпы арап тамгаларын жазуу-окуунун салттык эрежелери боюнча сөздү «гили», же «гали» деп окууга болот. Контекст боюнча сөз азирети Аалы жөнүндө, демек, туура окулушу — «Аалы».
[8] *шерлардин.*
[9] *шейит.* Мурдагы катчыларда бул сөз «шехит», кээде «шихит» түрлөрүндө жазылуучу. Бул жерде «шейит» делип туура жазылган. Ошондой эле дыкаттык менен «и» тамгасынан мурда ал «ы» катары эмес, «и» болуп окуларын белгилеген жумшартуу белгиси да коюлган.
[10] *кечган.*
[11] *эрлардин.*
[12] *арбакына.*
[13] *жононда.*
[14] *бозон.*
[15] *моёнга.*
[16] *сараочокдан.*
[17] *котосон.*
[18] *койноне.*
[19] *садакын.* Бул катчыга мүнөздүү белгинин дагы бири — «г» (гы) тамгасы келүүчү сөздөрдү көбүнчө «к» (кы) аркылуу жазуу. Мисалы, «садакын», «текаске» (к. 3055-сап) ж. б. Бирок башкаларга караганда көп сөздөрдү 2-катчы кандай жазса, ошол үлгүдө жазганы байкалат.
[20] *торгон.*
[21] *ойнона.*
[22] *моёлдо.*
[23] *кобаң.*
[24] *көрөна.*
[25] *коканы.* Бул жерде да сөз Қокон жөнүндө эмес. Контекст боюнча туура маани — «кууганы». Сөздү бул түрдө жазуу бул катчыга мүнөздүү белги.

[1] *жакында.*
[2] *чокорда.*
[3] *чолак.*
[4] *чоратыб.*
[5] *көтөнан.*
[6] *боратыб.*
[7] *аскерке.*
[8] *жеткени.*
[9] *абакаңиз.*
[10] *эмай.*
[11] *нетгани.*
[12] *тордо.* Бул катчыга мүнөздүү дагы бир белги — «у» келүүчү сөздөрдү жалаң «о», ал эми «ү» келүүчү жерде «ө» аркылуу жазат.
[13] *көбтө.*
[14] *кодай.*
[15] *ордо.* Окулушу боюнча бул сөз кыргыз тилинде өзүнчө маниге ээ. Бирок бул жерде контекст боюнча сөз кандын ордосу, же улуттук оюндун түрү жөнүндө эмес. Контекст боюнча туура маани берүүчү сөз — «урду». Сөздөгү «у» тамгасынын ордуна «о» жазуу катчынын транскрипциясынын атайын ыгы. Албетте, чыныгы, ойлонулган транскрипция болуш үчүн «о» менен «у» тамгаларын ажыратуучу кандайдыр белги болуу керек эле. Демек, катчынын өз транскрипциясы деген түшүнүк-терминдин илимдеги кабыл алынган толук маанисинде эмес, шарттуу түрдө түшүнүлө турган нерсе. Катчынын транскрипциясы дегенде, биз, «Манастын» тексттерин жазуучу катчылар кыргыз сөздөрүн арап графикасы аркылуу өз билгениндей жазуу аракетин гана түшүнөбүз.
[16] *жомош.*
[17] *болбасон.*
[18] *койбасын.*
[19] *ойланыб.* Катчы буга чейин ар бир сөздөгү «у» келүүчү сөздөрдү «о» аркылуу жазып келсе, «койбасын», «ойланыб» деген сөздөрдөн тартып биринчи катчыга мүнөздүү ык менен жазууга өткөн. Себеби белгисиз. Қол тамгада өзгөрүү жок. Тексттер буга чейинки катчы тарабынан эле жазылган.
[20] *бота.*
[21] *торобтор.*
[22] *сонобтор.* Катчы кайра өз ыгы боюнча «у» катышуучу сөздөрдү «о» аркылуу жазууга өткөн.
[23] *сондордо.*
[24] *канатесиң.*
[25] *гафыр.*
[26] *аскар.* Сөздүн үнгусун ушул эле катчы 3121-сапта «аскер» (аскерке) түрүндө жазган.
[27] *колак.*
[28] *тондордо.*

[29] *гафырдын.*
[30] *колай.*
[31] Сөз жаңылыш жазылган. Биринчи тамганы «ж» катары окуса болот. (Ошону менен бирге эле «к» (кы), же «т» десе да болот. Үчүнчү тамга да «з», «ш» делиши мүмкүн. «тады» деген сөз аягы гана даана. Контекст боюнча бул жерде «жаздады» делиш туура келет.
[32] *бораны.*
[33] *жалкы.* Контекст боюнча туурасы — «жалпы».
[34] *сондороб.*

3448—3476

[1] *газеб.*
[2] *асгар.* Бул сөздү ушул эле катчы 3139-сапта «аскар» түрүндө жазган.
[3] *кынк.*
[4] *бир.* Сөздү «бири» катары окуса да болот. Ошондой эле «бирөө» делиш да контекстке туура келет. Эки түрдө тең маани бир, бузулбайт.
[5] *ончокоб.*
[6] *көрдө.*
[7] *неменени.*
[8] *шоны.* Сөздү «ошону» деп окууга болот, туура айтылышы да «ошону». Бирок бул жерде ал түрдө окуу ырдын ыргагын бузар эле. Ошон үчүн «шону» делиш туура. Манасчы өзү да ушул түрдө айтканы күмөнсүз.
[9] *дулдеди.*
[10] *иштеб.* «иш деп» делген эки сөз бирге жазылып (мындай учурлар, б. а. эки сөздү бирге жазуу катчылардын дээрлик баарында жолуккан белги. Айрыкча ыр сабынын аягында көп кезиге турган «деп» делген сөз басымдуу учурларда андан мурда келген сөзгө улай, бир сөз катары жазыла берет) калган да, ушул түрдө адатта дээрлик «д» аркылуу жазылуучу «деп» деген сөз «теб» (теп) түрүндө түшүрүлгөн. Сөздү жазылыш формасы боюнча «иштеп» деп окууга болбойт. Контекст боюнча туурасы — «иш деп».
[11] *көлди.* Ушул сөздү ушул катчы мурда «көлдө» түрүндө жазган.
[12] *аскир.* Ушул сөздү бул катчы 3122-сапта «аскер» (аскерке) 3139-сапта «аскар», ал эми 3151-сапта «асгар» түрлөрүндө жазган эле.
[13] *болеба.* Катчыдан кеткен ката. Антпесе сөздүн жазылышы боюнча «болобу» катары окуганда маани да, ырдын ыргагы да бузулат. Контекст боюнча туурасы — «болсо».
[14] *балаге.* Бул сөздү «балага» катары түшүнүүгө болбойт. Анда ыр сабындагы маани белгисиз болуп калат. Контекст боюнча туурасы — «балаага».
[15] *оңар.*

3477—3505

[1] *карашсе.*
[2] *көраш.*

[3] *асгарди.*
[4] *бойда.*
[5] *кыркандай.*
[6] *мондан.*
[7] *аларге.*
[8] *энди.*
[9] *жөркөн.* Үндөштүк жакындыгына карап жана башка катчылар «жөрген» түрүндө жазган сөзгө окшоштуруп, бул жазууну «жүргөн» түрүндө кабылдоого болбойт. Анткени ал үлгү контекстке туура келбейт. Жалпы мазмундагы маниге туура келе турган буга угулушу жактан жакын кыргыз сөзү — «жүргүн».
[10] *моно.*
[11] *десиң.* Катчыдан кеткен ката. Туурасы — «дейсиң».
[12] *дейт.* Бул жерде да, кыязы, катчыдан кеткен каталык. Манасчы сөздү бул түрдө айтышы мүмкүн эмес. Анткени ырдын түзүлүшү, стили бузулуп эле эмес, такыр эле маанисиз сүйлөм болуп калат. Контекст боюнча бул жерде «айтат» деген сөз жөндүү.
[13] *бекарке.*
[14] *торбаска.*
[15] *борбаска.*
[16] *койган.*
[17] *созим.*
[18] *озим.*
[19] *шо.* Сөздүн контексттеги мааниси — «ушу». Бирок манасчы тарабынан ырдын ыргагына карай «шу» түрүндө айтылышы да толук мүмкүн. Мындай ык Сагымбайга мүнөздүү белгилерден.
[20] *торайын.*
[21] *торсон.*
[22] *жака.* Сөздүн так айтылышы жана туура жазылышы — «жакка». Бирок оозеки сөздө, ошондой эле ыр түрүндөгү текстерди оозеки аткарууда «жака» түрүндө айтылышы да толук мүмкүн.
[23] *жозомдо.*
[24] *борайын.*
[25] *созон.*
[26] *ошо.* Сөздүн туура формасы «ошо» экендигинде күмөн жок. Бирок сөздүн ушул түрдө толук айтылышы ырдын ыргагына тоскоолдук кылат. Ошон үчүн «шо» делиш жөндүү. Манасчы да ушул мүнөздө айткан дешке негиз бар. Ырдын ыргагынын талабына ылайык айрым учурларда сөздөрдү белгилүү даражада «бузуп», же тилдин байыркы үлгүлөрүнө жакын түрдө айтуу Сагымбайга мүнөздүү белгилерден.
[27] *жердан.*
[28] *озаб.*
[29] *канңкордын.* Мындай жазуу кокустук ката эмес, катчынын өзүнө таандык атайын ыгы.
[30] *боён.*
[31] *аккилте.*

3506—3533

[1] *аккилтам.*
[2] *ого.*
[3] *житар.*
[4] *нитар.*
[5] *ошонче.* Сөздү формалык жакындыгына карап «ошончо» деп окууга болбойт. Анткени контекст боюнча туура келүүчү маани — «ушунча».
[6] *чапырге.*
[7] *торсам.*
[8] *бикар.*
[9] *алики.*
[10] *көр.* Сөздү кыргыз тилиндеги түз маанисинде колдонууга болбойт. Анткени контексттеги мааниге туура келбейт. Туура келүүчү үлгү — «күр».
[11] *оно.* Катчыга таандык өзгөчөлүктүн дагы бири — жеке эле «у» тамгасы келүүчү жерлерди эмес, «у» аркылуу жазылуучу сөздөрдү да «о» менен жазат. Ырас, катчы жазган сөздөрдөн «к» (ки), же «г» (ги) тамгалары келгендери жалпы салт боюнча «о» турса да, «ө» катары окулуучу жерлерде «ү» тамгасы «ө» аркылуу берилген жерлер бар. Бирок жазылыш белгилери жактан ал сөздөрдө келген «ө» кадимки эле «о». Ушуну эске алганда бул катчы «о», «у», «ө», «ү» тамгаларын бир гана чийилиши — «о» аркылуу жазат. Алардын айырмасын, негизинен, контекст боюнча гана аныктоого болот.
[12] *көркөраб.*
[13] *тымем* же *тимем.*
[14] *дөркөраб.*
[15] *оёлоб.*
[16] *болбосе.*
[17] *очкан.*
[18] *дөнкөраб.*
[19] *жике.*
[20] *билаликчи.*
[21] *жолге.*
[22] *синкир.*
[23] *орчокдан.*
[24] *бочокдан.* Мындай жазууну «бучук» катары окууга болот. Контекст боюнча ушул түрдө айтылышы да мүмкүн. Ушуну эле «бурчук» деп окууга да болот. Акыркы үлгү сөздүн ыр арасындагы алган ордуна көбүрөөк туура келет.
[25] *билган.*
[26] *жомошон.*
[27] *көбөне.*

3534—3560

[1] *көралик.*
[2] *манасче.*

[3] *көнкө.*
[4] *барсе.*
[5] *бланын.* Сөздү «биланын» катары окууга да болот. Кыязы, катчыдан ката кетпестен, сөздү жазуунун өзүнчө ыгы өндөнөт. Контекст боюнча туура маани бере турган сөз — «баланын».
[6] *көзө.*
[7] *көрбай.*
[8] *ирлигиң.*
[9] *исиң.*
[10] *краб.* Сөздү «кыраб» катары окууга да болот.
[11] *аскирке.*
[12] *кизиң.*
[13] *сир.*
[14] *жорбас.*
[15] *жир.*
[16] *каңкором.*
[17] *краме.* Сөздү «кыраме» түрүндө окууга да болот. Бирок андан маани өзгөрбөйт, контекст боюнча бир эле «карама» делген туюнтманы билдирип турат.
[18] *сокор.*
[19] *болганың.*
[20] *озоңе.*
[21] *иб.*
[22] *мойнон.*
[23] *жирке.*
[24] *бикан.*
[25] *анде.*
[26] *бик.*
[27] *абонасыр.*

3561—3587

[1] *гараб.*
[2] *бозуол.* Ушул эле адам ысмы жогорку сапта «бозул» түрүндө жазылган.
[3] *төртдөги.*
[4] *айгожого.*
[5] *күчен.*
[6] *аттам.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «аттан».
[7] *көткени.*
[8] *озонон.*
[9] *күнчөлөк.*
[10] *жөгөртсе.*
[11] *түрген.* Катчы мурдагы эле. Кол тамгада эч өзгөчөлүк жок. Бирок сөздөрдү жазуу ыгы өзгөргөн: катчы «у», «о» тамгаларын өзүлөрүнө тиешелүү белгилери менен жаза баштаган.
[12] *озонин.* Ушул эле сөздү катчы 3278-сапта «озонон» түрүндө жазган.

3588—3613

[1] *тоби.* Сөздү «тобу» катары окуса да болор эле. Бирок, контекст боюнча, «түбү» толук туура келет.

[2] Ушул ыр сабындагы «окчу», «уругу» деген сөздөр эч бурмалоосуз жана туура жазылган. Катчынын кол тамгасындагы мындай өзгөрүүлөрдү ал мурда жазган текстерди балким бирөө окуп, ага эскерткени, туура жазууну көрсөткөнү мүмкүн деп гана түшүндүрүүгө болот.

[3] *ошо.* Контексттеги маани — «ушу». Кыязы, бул жерде кетирилген ката, же жаңылыш жазылып калгандык эмес, «ушу» деген сөздүн өзүн катчы ушул түрдө жазат.

[4] *турого.*

[5] *озо.*

[6] *амири.* Сөздү «амыры» катары окууга да болот. Эки учурда тең маани бир, бирок жазууда көбүнчө «амири» делген формасы колдонулат.

[7] *угоб.*

[8] *кела.*

[9] *ятыб.*

[10] *алтайге.*

[11] *калааге.*

[12] *тушинде.* Сөздү айтылыш жакындыгына карап «тушунда» деп окууга болбойт, анткени контексттеги маниге туура келбейт. Туура келүүчү сөз — «түшүндө».

[13] *мекеге.* Сөздүн туура айтылышы ушул түрдө экени талашсыз. Бирок ыр сабындагы ыргактуулуктун талабы боюнча «Меке» делиш оң. Манасчы да ушул түрдө гана айтышы күмөнсүз.

[14] *сабаларге.*

[15] *байгмбирге.* Сөздү «байгимбирге», же «байгымбирге» катары окууга да болот. Маани бир.

[16] *сонса.*

[17] *колыны.*

[18] *койберди.* Туура жазылышы—«коё берди». Бирок оозеки, айрыкча ыр тизмегинде айтылганда «койберди» түрүндө келишинде күмөн жок.

[19] *атышарге.*

[20] *жаосо.*

[21] *аге.*

3613—3640

[1] *кошинен.* Сөздү «кашынан» деп окууга болот. Бирок мындай маани контекстке туура келбейт. Буга караганда катчы ката кетирген. Кыясы анын жазган сөзүндөгү биринчи тамга «к» (кы) эмес, «т» болуш керек окшойт. Анда анын жазганы «тошинен» (түшүнөн) делип, контекстке толук туура келет.

[2] *бийгмбирдин.*

[3] *жөреги.*

[4] *чочоб.*

[5] *кошчы.*

[6] *жороб.*

[7] *дилген.* Сөз «делген» түрүндө айтылышы да мүмкүн. Бирок кыргыздар арасындагы оозеки сөздө, айрыкча ыр ичинде «деген» түр кеңирээк жайылган, жалпы кабыл алынган форма.

[8] *осондон.*

[9] *минган.*

[10] *суноб.*

[11] *соныб.* Жогорку сапта бул сөздү катчы «суноб» түрүндө жазган.

[12] *коже.*

[13] *балага.* Катчы 3172-сапта «балаага» деген сөздү да ушул түрдө жазган эле. Контекст боюнча бул жерде такыр башка маани, демек, сөздүн «балага» түрүндө окулушу туура.

[14] *айкожо.* Ушул адам атын катчы 3268-сапта «айгожо» («айгожого») түрүндө жазган эле.

[15] *ыхласын.*

3641—3667

[1] *көрөңөр.*

[2] *аскердин.* Ушул түрдө айтылуусу да мүмкүн. Бирок контекст жана стиль жактан туура болуш үчүн «аскерден» делиши жөндүү.

[3] *чекседа.*

[4] *озтуру.*

[5] *дүргүшиб.*

[6] *өсөнге.*

[7] *өркүшиб.*

[8] *дониє.* Катчылардын көбүндө «дүнүйө» деген сөз да, анын «дүйнө» деген түрү да «дониє» түрүндө жазылган. Экөөнүн маани жактан айырмасы жок, бирок көбүнчө ыр сабындагы ыргактын талабына ылайык экөөнүн туура келгени алынды. Бул жерде «дүйнө» дегенге караганда «дүнүйө» делиши жөндүүрөөк.

[9] *күнде.* Адатта катчылардын көбүндө бул түрдөгү жазуу «күндө» катары окулат. Бирок бул жерде андай мааниде окуу контекстке туура келбейт. Бул жердеги туура мааниси — «күндү».

[10] *дувасын.*

[11] *капирдин.* Сөз «к» (кы) тамгасы менен эмес, «к» (ки) аркылуу жазылган.

[12] *шуро.*

[13] *дүркүреб.*

[14] *күркүреб.*

3668—3696

[1] *токтао.*

[2] *күйдө.*

[3] *орттеб.*

[4] *күнден.*
[5] *орттең.*
[6] *мслман.* Сөздү «мысылман» түрүндө окууга да болот. Сөздүн мааниси эки окулушунда тең бирдей.
[7] *ушондан.*
[8] *койду.* Жогорку сапта бул сөз «койдо» түрүндө жазылган. («койду» дегенди «койдо» түрүндө жазуу башка катчыларда да жолугат. Жазуунун мындай формасы мурда жолуккандыктан анын 3379-ыр сабындагы үлгүсүнө эскертүү берилген эмес).
[9] *зрөлге.*
[10] *чапчу.* Сөздүн туура жазылышы — «чапчуу». Дээрлик бардык катчылар көпчүлүк учурларда созулма үндүүлөр келүүчү сөздөрдү бир эле үндүү менен жазышат. Бирок бул жерде сөздүн айтылышында кийинки сөздүн башкы тамгасы үндүүдөн башталгандыктан, созулма үндүүнүн айтылышы ушул катчы жазган үлгүдөй угулушу мүмкүн.
[11] *бедони.*
[12] *маяонын.*
[13] *осон осон.*
[14] *адамге.*
[15] *көндөй.*
[16] *алалаб.*

3697—3725

[1] *көчүрөб.*
[2] *жонын.*
[3] *очу.*
[4] *кувалаб.*
[5] *куро.*
[6] *жөргүн.*
[7] *токтотоб.*
[8] *менерине.*
[9] *жорге.*
[10] *тиллалик.*
[11] *торго.*
[12] *мөлкдерин.*
[13] *ушондой.*
[14] *чалдывар.*

3726—3754

[1] *катым.* Кыязы, катчынын катасы. Мындай формада жазуу мурда бир да катчыда жолуккан жок эле. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «катын».
[2] *ой оёндо.*
[3] *мурет.* Бул сөздү катчы буга чейин көбүнчө «морот» түрүндө жазучу. Сөздүн кыргызча окулушу — «мурут». Катчылардын көбүндө ушул

үлгү, кээде «бурут» формасы да жолугат. Туура айтылышы — «бурут».
[4] *көнөн.*
[5] *көралбай.* Сөздүн туура жазылышы — «көрө албай»
[6] *көмөлөб.*
[7] *көрбөйбөз.*
[8] *тоқор.* Бул түрдө сөздүн мааниси белгисиз. Биринчи сөз «көкө» экендигине жана контекстке караганда бул жердеги сөз «теңир» (эпосто «көкө теңир», адатта, басымдуу учурларда бирге айтылуучу сөздөр). Катчынын сөздү бул түрдө жазуусун ката дешке негиз жок. Кыязы, «теңир» деген сөздүн транскрипциялоосу ушундай формада болгон өндөнөт.
[9] *орду.*
[10] *гу.* Кыязы, бул жерде катчыдан ката кеткен. Буга чейин «го» дегенди мындай жазуу бир да катчыда учураган эмес.
[11] *төгүлдө.*
[12] *оргачыбыз.*
[13] *урувге.*
[14] *кол.* Сөз ушул жазылыш маанисинде эмес, контексттеги маани — «кул».
[15] *болдук.* Жогорку эки сапта тең бул сөз «болдок» (андай жазылыш мурда бар) түрүндө берилген эле. Бул жерде өз маанисинде, формасы жактан туура жазылган.
[16] *эрлардын.*
[17] *болдок.* Эки сап ыр жогоруда «болдук» түрүндө туура жазылган сөз кайра «болдок» формасында.
[18] *көргөнөбиз.*
[19] *жөгенин.*
[20] *жөкүрөб.*
[21] *жөргени.*
[22] *бироне.*
[23] *колтоктаб.*
[24] *оюн.*
[25] *моратиб.*
[26] *тоесин.*
[27] *топтотоб.*

3755—3783

[1] *алмака.* Сөздүн туура жазылышы — «алмакка». Бирок катчы сөздү бурмалаган да, жазууда ката да кетирген эмес, сөздүн оозеки айтылышын туура жазган.
[2] *улувсун.*
[3] *кандарге.*
[4] *мслмандын.* Сөздү мысылмандын катары окууга да болот. Бирок эки учурда тең маани өзгөрбөйт.
[5] *ордоге.*
[6] *куюлыб.*
[7] *баргени.*

[8] *кутуларге.*

[9] *өжөрлениб.* Бул катчы «ө» тамгасына тиешелүү атайын белгини коюп жазган биринчи сөз. Буга чейин салтка ылайык «о» тамгасы «ө» катары окула турган «к» (ки), «г» (ги) тыбыштары катышкан сөздөрдөн башка бир да «ө» катышкан сөз өз элементи менен туура жазылган эмес.

[10] *хдае.*

[11] *озон.* Катчыга таандык жазуу ыгын эске алганда бул жерге контекст боюнча туура келүүчү сөз «өзүң» «озоң» болуп жазылышы керек эле. Муну эске алганда сөздү жазууда катчыдан ката кеткен.

[12] *олганин.*

[13] *көзөң.*

[14] *крарган.* Сөздү «кырарган» түрүндө окууга да болот. Эки учурда тең маани өзгөрбөйт.

[15] *канче.*

[16] *биндеси.*

[17] *тиңирдин.* Катчы ушул сөздүн үнгусу болгон «теңир» деген сөздү 3438-сапта «тоңор» формасында жазган.

3784—3812

[1] *дейсинк.* Катчынын «дейсиң» деген сөздү бул түрдө жазуусу кокустук, же жаңылыштык эмес, ага таандык жазуу ыгы.

[2] *хек.* Сөз катчынын жазуусунда «хек» (кы). Буга карап белгилүү даражада «хех» катары окууга да болот. Кудай аттарынын бирин билдирген «ак» деген сөздүн катчы тарабынан арабча жазылышына жакындатуу аракети өндөнөт. Контекст боюнча сөздүн мааниси «ак» экендигине күмөн жок.

[3] *амырын.* Жазуунун эрежеси боюнча ушул түрдө. Бирок катчыга мүнөздүү ыкты эске алганда, «амирин» деп окууга да болот. Айтылышы боюнча да, жазууда да экөө тең колдонула бериши мүмкүн. Ошондой эле: «Манасчы бул түрдө айткан» — деп, так бүтүм чыгарууга да болбойт. Анткени сөз этимологиясы жактан башка тилден келгенин эске алганда, айтуучу өзү деле «амирин» түрүндө айтышы да ыктымал.

[4] *билбайсинк.*

[5] *албаңар.* Сөз катчынын жазуусунда «албанкар» түрүндө чийилген. Буга караганда катчы кээде «н» тамгасын «нк» формасында да жазат (негизинен ал «н» тамгасын өз элементтери боюнча эле жазат). Муну эске ала мындан кийин контекст боюнча «н» келүүчү сөздөр, эгер катчы тарабынан «нк» катары чийилсе, атайын эскертүүсүз «н» делип окула берет.

[6] *кыласең.*

[7] *изалдан.*

[8] *кош кошке.*

[9] *соёш.*

[10] *кораңде.*

[11] *коңшосон.*

[12] *оккон.* Катчы бир эле адам — кол тамга бир эле адамдыкы. Бирок кез-кези менен анын жазуусунда, эмне себептен экени белгисиз, өз гөрүүлөр пайда болот: кээде кыргыз сөздөрү толук түрдө туура жазылат, же ар бир тамга өзүнө тиешелүү белгилери менен чийилет, бирок көп узабай эле бурмалап жазуу жана бир нече үндүү тамгаларды бири-биринен айырмасыз жазуу кайра башталат. Мисалы: 3589-сап ырдагы сөздөр толук туура жазылса, ошол эле мүнөздөгү сөздөр (м: «оккон») кайра катчынын алгачкы ыктары менен жазылган.

[13] *дойнедан.*

[14] *короб.*

[15] *кантасиңар.*

[16] *токтатты.*

[17] *олонон.*

[18] *жоктатты.*

[19] *көрбөкөн.*

[20] *жылгени.*

[21] *оңгочолдардан.* «Уңгучулдардан» түрүндө айтылышы да мүмкүн. Бирок ырдык стилге «уңгучулдар» көбүрөөк жакын.

[22] *өрдөкөн.*

[23] *ошондай.* Контекст боюнча «ошондой» эмес, «ушундай» туура.

[24] *дшман.*

[25] *коктолардын.*

[26] *башында.*

[27] *килганде.*

[28] *кашына.*

[29] *колдарын.*

[30] *боркораб.*

[31] *саогалаб.*

[32] *чоркораб.*

3813—3841

[1] *дорбешиб.*

[2] *ате инесин.*

[3] *жор.*

[4] *өркөб.*

[5] *колондары.*

[6] *кишинаб.* Сөздү «кешенаб» катары окууга да болот. Анткени катчынын кол тамгасында «э» менен «и» тамгаларынын чийилишинде айырма жок. Кандай окулганда да контексттеги маани өзгөрбөйт.

[7] *ойлар.* Бул формадагы жазууну «ойлор», «үйлөр» катары да окууга болор эле. Бирок контекст боюнча «уйлар» туура келет.

[8] *морашыб.*

[9] *оңгочолдон.*

[10] *ойде.* Сөздү «ойдо» маанисинде түшүнүүгө да болор эле. Бирок контекст боюнча бул жердеги мааниси — «үйдө» (бул мааниде ушул түрдө жазуу биринчи катчынын жазган текстеринде бар).

[11] *коржонон.*

[12] *жонашиб.*

[13] *шопдолардын.*
[14] *дорвиб.* Сөздү «дүрбөп» катары окууга да болот. Контекст боюнча «дорбуп» туурараак.
[15] *төшган.*
[16] *солосон.*
[17] *көрар.*
[18] *моносон.*
[19] *билакдан.*
[20] *саурына.* Сөздүн туура айтылышы — «соорусуна». Бирок бул жердеги «сооруна» делген үлгүсү ыр тизмегиндеги ордуна туура.
[21] *олжелаб.*
[22] *топге.*
[23] *ордондо.*
[24] *ойбойды.*
[25] *каты.*
[26] *төбке.*
[27] *житди.* Жазылышы боюнча ушул түрдө. Бирок бул жазууну «жетди» катары окууга да болот. Анткени катчынын кол тамгасындагы бул эки үндүүнүн жазылышын ажыратуу өтө эле татаал, көпчүлүк учурларда такыр мүмкүн эмес.

3842—3869

[1] *өлдөк.*
[2] *капилет.* Сөздү «капылат», же «капелат» катары окууга да болот, бардык учурларда маани бир, контексттеги сөз «капылет» дегенди туюнтуп турат.
[3] *көрдөк.*
[4] *чоголоб.*
[5] *жоголоб.*
[6] *жөлөшөб.* Сөздү «жөлөшүп» маанисинде кабыл алууга болбойт, контекст боюнча туура маани — «жөөлөшүп».
[7] *тазмедай.*
[8] *соло.*
[9] *килин.*
[10] *көмөргө.*
[11] *көлөшөб.*
[12] *жилдати.*
[13] *болоноб.*
[14] *ойдан таудан.*
[15] *синин.* Катчынын кол тамгасынын өзгөчөлүгүнө ылайык сөздү «сенин» катары да окууга болот. Мындан ары бул түрдөгү «э» менен «и» тамгалары бирдей жазылып калган сөздөр контексттеги маанисине карай атайын эскертүүсүз эле, туурасы жазылат.
[16] *баланчең.*
[17] *алле.*
[18] *кодират.*
[19] *кие.*

[20] *төгаңгир.*
[21] *оёр.* Сөздүн жазылышындагы формалык жана угулуш белгилери өтө алыс экендигине карабастан, катчынын кол тамгасынын жана жазуу ыгынын өзгөчөлүктөрүн эске алып, сөздү «үйүрү» катары контекст боюнча окуу зарыл.
[22] *кув.*
[23] *канкор.* Сөздү буга чейин катчы дээрлик «каңкор» түрүндө жазып келген. Сөздүн эки түрү тең айтыла берет жана ката болуп эсептелбейт. Манасчы кайсыл формада айткандыгын жоромолдоо мүмкүн эмес. Катчылар да көбүнчө бир эле сөздү эки түрдүү жазгандыктан, аларга таянып жыйынтык айтуу кыйын.
[24] *созин.*

3870—3897

[1] *чокдо.*
[2] *тошти.*
[3] *олынон.*
[4] *төгенгиз.*
[5] *мөлөк.* Сөздүн туура жазылышы—«мүлк». Бул жерде да «мүлк» катары окууга болор эле. Бирок жогорку сап ырдын аягындагы уйкаштык түшкөн сөз «түлүк» болгондуктан, манасчы өзү бул сөздүн айтылышын уйкаштыктын толук келүүсүнүн кызыкчылыгы үчүн «мүлүк» түрүндө айткан болушу мүмкүн дегенге негиз бар.
[6] *көрет.*
[7] *сувлув.*
[8] *албарып.* Сөздүн туура жазылышы — «алып барып».
[9] *жонон.* Сөздү «жонун» түрүндө окууга болбойт, контекст боюнча туурасы — «жоонун». «Жоонун» деген сөздү ушул эле катчы 3798-сапта «жонын» түрүндө жазган.
[10] *кызге.*
[11] *элув.* Сөздү «элуо» катары окууга да болот. Анткени катчынын кол тамгасында «о» менен «в» тамгалары бири-биринен айырмасыз жазылган. Контекст боюнча туурасы — «элүү».
[12] *бөлди.*

3898—3926

[1] *турдо.*
[2] *тотонон.* Бул топоним «тотонун», «тотунун», же «төтөнүн» катары окулушу мүмкүн. Үчөөнүн акыркысы эпостун мазмунунда башка жерлерде да эскерилет. Бул жерде ушул үлгү алынды.
[3] *тосдо.* Сөздүн мааниси, формалык белгиси, айтылышы белгисиз. Кыязы, катчыдан каталык кеткен өңдөнөт. Эпосто «Түрсөнүн бели» делген жер аты учурайт. Бул жерде да ошол топоним эскерилип жатышы толук мүмкүн.
[4] *чыкыртты.* Туура жазылышы — «чакыртты». Бирок ушул жазылыш түрүндө манасчы өзү эле айтышы да толук мүмкүн.

[5] *турувсоң.* Сөз «турупсун» делип окулушу мүмкүн. Контекст боюнча да мындай окууга жол берилет. Ал турмак «турусун» өз формасы боюнча нукура кыргыз сөзүнө мүнөздүү эмес. Ошондой болсо да ушул ыр сабынан мурдагы жана кийинки саптардагы уйкаштык түшкөн сөздөргө карап, уйкашуу толук болсун үчүн «турусун» делиш туура дешке болот. Мындай ык Сагымбайга мүнөздүү. Эки учурда тең мазмунга зыян келбейт, маани бир.

[6] *тобин.* Сөздү «тобун» же башка жазылыш формасына жакын сөздөрдүн биринде окууга болбойт. Анткени андай окуу контекстке туура келбейт. Контекст боюнча бул жерде туура келүүчү сөз — «түбүң». Буга караганда сөздү жазууда катчы ката кетирген.

[7] *билам.*

[8] *аланче.*

[9] *улувсуң.*

[10] *бизке.* Оозеки ушул түрдө айтылышы жана угулушу да мүмкүн.

[11] *тувгансың.*

[12] *тутов.*

[13] *тургенсиң.*

[14] *ботон.* Ушул катчы мурда «бөтөн» деген түшүнүктү ушул түрдө жазган эле. Бирок бул жерде сөздү «бөтөн», же башка түрдө окууга болбойт. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «бүтүн».

[15] *осоңду.*

3927—3955

[1] *урунганге.*

[2] *ак мөнгөн жазап сар кылган.* Бул жазылышта ыр сабынын мааниси белгисиз. Айрыкча «мөнгөн», «сар» делген сөздөрдүн туюнтмалары чечмеленбейт. Кыязы катчы ыр сабын жазууда бир эле жерде эмес, бир нече сөздө ката кетирген өндөнөт. Контекстке карап бул ыр сабын «Ак мөнгүл жасап, сар кылган» катары түшүнүүгө мүмкүн. Контексттеги маани ыр текстеринде жалпы нуктун багытына каршы келбейт.

[3] *даң.*

[4] *күмиш.*

[5] *көтөб.*

[6] *тутдоңус.*

[7] *олсон.*

[8] *торсоң.*

[9] *көзөңер.*

[10] *көкөрекде.*

[11] *көрүкдө.*

[12] *көмөрөн.*

[13] *көмөш.* Бул сөз катчы тарабынан 3947- жана 3935-сапта «күмиш» түрүндө жазылган эле.

[14] *тагаланын.*

[15] *көчөнен.*

[16] *көгерген.*

көгөңүз.

3956—3983

[1] *хданын.*

[2] *көчөн.*

[3] *көрөңүз.*

[4] *болсоң.* Контекст боюнча туурасы — «болсо».

[5] *хкөмөне.*

[6] *көнүңөз.*

[7] *остоңде.*

[8] *агарген.*

[9] *мурон.*

[10] *азазил.*

[11] *бошман.*

[12] *көңөлге.*

[13] *көбөңер.*

[14] *көгүңер.* Сөздүн туура жазылышы — «көгүңөр». Оозеки айтууда «көгүнер» делип угулушу да мүмкүн.

[15] *об.* Сөздүн туурасы «об» — «обо» — «оба» маанисинде. Оозеки «оп» катарында айтылышы, угулушу мүмкүн.

[16] *тереб.*

[17] *көрүнген.* Сөздүн туура айтылышы жана жазылышы — «көрүнгөн». Оозеки сүйлөөдө «көрүнген» катары айтыла берет.

[18] *күнүң.* Катчы сөздүн «күн» деген уңгусун буга чейин «көн» формасында жазып келген.

3984- 4011

[1] *сувсу.*

[2] *улунон.* Сөздүн уңгусун катчы буга чейин, негизинен «улув» түрүндө жазып келген (к. 3756-сапта «улувсун — уулусун», 3917-сапта — «улувсуң — уулусун» ж. б.).

[3] *бөлөнгөн.* Сөздү «бөлүнгөн» түрүндө окууга да болот. Контекстке мындай түшүнүү анча каршы келбейт. Бирок «бүлүнгөн» делиш контексттеги маниге толугураак туура келет. Сөздүн «бөлөнгөн» түрдө жазылышын «бөлүнгөн» катары кабылдоо мурдагы катчылар жазган текстерде жолугат.

[4] *чөк.* Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча бул жерге туура келүүчү сөз — «чоң». Жазылышы жактан бири-бирине өтө окшош бул эки сөздүн «чоң» делген түрүн жазууда катчы «ң» тамгасынын үстү жагына коюлуучу үч чекит белгини койбогондуктан, сөз «чөк» катары окулуп калган.

[5] *улунун.* Жогоруда (к. 3989-сап) катчы ушул сөздүн толук үлгүсүн «улунен» катары жазган.

[6] *со.* Буга чейин бул сөздү катчы «сув» түрүндө жазып келген.

[7] *балек.* Сөздү манасчы кандай түрдө айтканы белгисиз, ошон үчүн түп нускадагы үлгү ошол бойдон калтырылды.

[8] *тозох.*
[9] *торголоб.*
[10] *толтороб.*
[11] *көнени.*
[12] *товырак.*
[13] *отды.*
[14] *көрсөн.*
[15] *көкүрек.* Сөздүн туура жазылышы жана айтылышы — «көкүрөк». Бирок оозеки сүйлөөдө «көкүрек» түрүндө айтылышы да мүмкүн. Катчы бул сөздү 3943-сапта «көкөрек» («көкөрекде») түрүндө жазган.

4012—4040

[1] *созоң.*
[2] *аллеге.*
[3] *жадаген.*
[4] *дозах.* Бул сөздү катчы 3999-сапта «тозох» түрүндө жазган.
[5] *дозохдон.* Сөздүн уңгусун катчы 3999-сапта «тозох», 4019-сапта «дозах» түрлөрүндө жазган.
[6] *күчүңе.* Сөздүн туура жазылышы — «күчүңө». Оозеки айтууда «күчүне» түрүндө да боло берет.
[7] *бакчы.*
[8] *көңөлүңе.*
[9] *көрөнгендин.*
[10] *кылалбай.* Туура жазылышы — «кыла албай».
[11] *кешти.*
[12] *учинчиси.*
[13] *ачув.* Катчы бул сөздү кээде «ачо» түрүндө да жазат (к. 3063-сап).
[14] *бироенин.*
[15] *чачув.* Сөздүн туурасы — «чачуу». Оозеки сөздө «чачу» түрүндө (айрыкча катар келген экинчи сөздүн башкы тамгасы үндүү менен баштала) да айтыла берет.
[16] *тортончысы.* Сөздү «тортончиси» катары окууга да болот. Маани эки учурда тең өзгөрбөйт.
[17] *такаббур.*

4041—4069

[1] *озоңдо.*
[2] *дониеде.*
[3] *жеге.*
[4] *дур.* Катчы манасчынын оозунан чыккан сөздөрдү жазуу менен эле чектелбестен, текстерди өз алдынча «редакциялап», өз салымын кошууга аракеттенген учурлар бар: жогорку 4040-саптын аяккы «текебер» деген сөзүн катчы «такаббур» деп жазат да, ошол сөзгө уйкашуучу бул саптагы «жеке дээр» деген сөздү жогоркуга жакындатуу, уйкаштыруу үчүн, «жеке дур» катары берет.

[5] *көтерилтет.*
[6] *сосоңду.*
[7] *жөргендин.*
[8] *озуңду.* Бул сөздү катчы 4041-сапта «озоңдо» түрүндө жазган.
[9] *билалбай.* Сөздүн туура айтылышы жана жазылышы — «биле албай». Оозеки сөздө бир үндүү түшүп калган үлгүдө, бирге айтыла берет.
[10] *буюрген.*
[11] *бирекe.* Сөздүн мааниси анча так эмес. Контекст боюнча «бирге», же «бир-эки» деп жоромолдоого болот. Булар контекстке каршы келбейт. Тескерисинче, жакыныраак дешке да болот. Бирок бул үлгү ырдын ыргагына анча туура келбейт. Бул жерге толугураак туура келүүчү сөз — «да бир».
[12] *бехишке.*
[13] *ая.* Бул түрдө сөздүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча жана кийинки ыр саптарынан (4061-ыр сабы) бул сөз «уят» экени даана көрүнүп турат. Демек катчынын катасы.
[14] *тортау.*
[15] *бехишдеги.*
[16] *уят.* Даана жана эч буруусуз жазылган. Демек 4052-саптагы «ая» деген мааниси белгисиз сөздүн «уят» экендигин айгинелеп турат.
[17] *көзиңде.*
[18] *бехишден.*
[19] *озуңе.* Бул сөздү катчы 3549-сапта «озоне» түрүндө жазган.
[20] *дилиңер.* Сөздүн бул формасында ыр сабындагы маани так болбой калат. Контекст боюнча туурараагы — «дилине». Жалпы эле ушул сап ырдын стили начар, маани так эмес.

4070—4099

[1] *ачувдан.*
[2] *текебирлик.*
[3] *күчө.*
[4] *алты.* Катчыдан кеткен ката. Туурасы — «асты».
[5] *усту.*
[6] *сөгүңе.* Сөздүн туура жазылышы — «сөөгүнө». Оозеки «сөөгүне» түрүндө да айтыла берет.
[7] *көчүнен.* Бул сөздү катчы 3951-сапта «көчөнөн» түрүндө жазган эле.
[8] *озуңуз.*
[9] *билат.*
[10] *аосоңуз.*
[11] *таттыны.* Сөздү «таттууну» катары окууга да болот. Бирок азыркы үлгүсү — «таттыны». Анткени кийинки ыр сабындагы ушул сөзгө уйкашкан «ага-ини» деген сөзгө туура уйкашуу ушуну талап кылат. Оозеки сүйлөөдө «татты», «таттуу» катары айтыла берет, маанисинде айырма жок.
[12] *ахиретдин.*

[13] *күнөнде.*
[14] *мурдуңоз.*
[15] *күл.* Туура жазылышы жана айтылышы — «гүл». Бирок «күл» болуп айтыла берет.
[16] *тордуңуз.*

4100—4128

[1] *көбчөлик.*
[2] *айгоже.*
[3] *ата-энебиз алыптыр.* Ыр сабынын жалпы контексттеги мааниси так эмес. Сөздөр так, даана жазылгандыктан жана бурмаланган же башка мүнөздөгү сөздөр да жок болгондуктан, жоромолдоп айтуу да мүмкүн эмес. Қыязы, катчыдан мүчүлүштүк кеткен өңдөнөт, анткени текстке бул сыяктуу жалпы контексттен тышкары туруп, мааниге ээ болбогон ыр саптарын кошуу Сагымбайга мүнөздүү эле. Балким жазылбай калган ыр саптары болушу мүмкүн.
[4] *муздакка.* Қонтекст боюнча туурараагы — «муздакта». Бирок «муздакка» түрү да айтылышы мүмкүн. Қонтекстке анча каршы келбейт.
[5] *отибдор.*
[6] *пайгмбир.* Сөздү «пайгымбир» түрүндө окууга да болот. Эки учурда тең маани бир.
[7] *мсдафи.* Сөз даана жазылган эмес, айрым тамгалардын кандай чийилгенин ажыратууга да мүмкүн эмес. Қатчы «Мустапа» деген сөздүн арабча жазылышын берүүгө аракет кылса керек. Қонтекст боюнча — «мустапа».
[8] *пигмбир.* Сөздү «пигимбир» же «пыгымбыр» түрүндө да окууга болот. Бирок контекст боюнча маани бирөө гана — «байгамбар». Бул сөздү катчы 4110-сапта «пайгмбир» түрүндө жазган.
[9] *озонен.*
[10] *оксаң.*
[11] *тыргаутсоң.*
[12] *дозогы.*
[13] *жолым.*
[14] *зорлугом.* Сөздү «зорлуғум» деп окууга да болот. Бирок контекст боюнча «зордугум» туурараак.
[15] *жолга.* «Жолго» деген маанини бул түрдө жазуу башка катчыларда мурда жолуккан. Бул жерде кайталап эскертүүнүн максаты — ушул катчы бул сөздү мурда «жолге» түрүндө жазгандыгын белгилеп коюу (к. 3528-сап).
[16] *пигмбрбар.* Қатчыдан кеткен ката, контекст боюнча сөздүн туурасы — «байгамбар».
[17] *өзөң.*
[18] *Қыязы,* ушул ыр сабынан (түп нусканын 87-бети) тартып башка катчы жазган окшойт. Анткени айрым тамгалардын чийилиши башка жана сөздөр да мурдагы катчыдан башка ыкта жазылат. Бирок сырткы белгилери боюнча кол тамгада анча чоң өзгөрүү байкалбайт.
[19] *созом.*

4129—4155

[1] *созомдин.* Жогорурааакта бир нече сап ыр башка адам тарабынан жазылып, анан мурдагы катчы өзү жазган өңдөнөт.
[2] *макулуна.* Сөз даана жазылган. Бирок контексттеги маниге анча туура келбейт. Бул жерде «маанисине» делиш алда канча туурараак.
[3] *олди.*
[4] *турдуңер.*
[5] *калсе.*
[6] *болобув.*
[7] *оңобув.* Ушул ыр сабы 87-беттин аягында жана 87-беттин (бул эки бет бир эле барактын эки жагында кайталанган) башында кайталанып жазылган. Мындай кайталануунун мазмунга, контекстке кереги болбогондуктан, катчынын катасы катары эсептелип, бир сап текстке киргизилген жок.
[8] *осо.* Бул сөздү катчы 3592-сапта «озо» түрүндө жазган.
[9] *олдо.* Бул сөздү ушул түрдө жазуу 1-катчыда орун алган. Башка катчыларда да жолугат. Азыркы катчы ушул эле сөздү жогорудагы 4138-сапта «олди» түрүндө жазган болчу.
[10] *мономдон.*
[11] *көбчөлөк.*
[12] *дурбешиб.*

4156—4182

[1] *бироун.* Сөздү «бирөөн» катары окуса болот. Қонтекст боюнча «бирөөнү» делиш туура.
[2] *көбчөлөк.* Қатчы бул сөздү 4101-сапта «көбчөлик» түрүндө жазган эле.
[3] *көзөрлөр.*
[4] *өйге.*
[5] *көземдөр.*
[6] *ойшомбай.*
[7] *осоне.*
[8] *тоеси.*
[9] *ойче.*
[10] *кам.* Қатчыдан кеткен ката. Қонтекст боюнча туурасы — «кан».
[11] *ойшомбайы.*
[12] *болбодо.*
[13] *моён.*
[14] *толгады.*
[15] *көчөм.*
[16] *айтоге.* Ушул эле сөздү ушул катчы мурда «айтувге» түрүндө жазган.

4183—4210

[1] *жетикдардын.*

[2] *бирауңи.* Сөздүн жазылыш формасына карата «бирөөңү» деп окууга болот. Бирок контекст боюнча туурасы — «бирөөнү».

[3] *додо.* Катчы бул сөздү буга чейин негизинен «ду ду» түрүндө жазып келген (к. 4138-сап).

[4] *төке.*

[5] *бар.* Ушул түрдө окууга да болот, контекст боюнча да туура. Бирок «бар» деген сөз бир саптан кийинки ырда бар, болгондо да ушул саптагы ушул сөзгө уйкаштыкка келип турат. Мындай бир эле сөздүн эки кайталанып уйкаштыкты түзүшү Сагымбайга мүнөздүү белги эмес. Ушуну эске алганда бул жерде «жан» делиш оң. Контекстке да бул сөз толук туура келет. Кийинки келе турган ыр сабындагы «бар» дегенди башка ага жакын сөз менен алмаштырууга мүмкүн эмес, анткени контекст боюнча ал жерде сөзсүз «бар» келүү зарыл. Ушуларды эске алганда катчыдан кеткен ката менен «жан» делүүчү сөз «бар» болуп жазылып калган дешке негиз бар.

[6] *краган.* Контекст боюнча сөздүн туура жазылышы — «караган».

[7] *оё.* Сөздү «ою» катары (андай үлгү мурдагы тексттерде кезиккен) окууга болбойт. Анткени контекст боюнча туура келүүчү сөз — «ую».

[8] *болбоймон.*

[9] *тора.*

[10] *краче.*

[11] *краган.*

[12] *моронкы.*

[13] *догайлык.*

[14] *ошоно.* Сөздү «ушуну» (андай түшүнүк мурдагы жазууларда бар) катары окууга болбойт. Контекст боюнча «ошону» деш туура.

[15] *кылоге.*

[16] *крачени.*

[17] *гөбдөн.*

[18] *гөнөн.*

[19] *кайтербай.*

[20] *өкөматке.*

[21] *озоб.*

[22] *озоңиздар.*

[23] *сиксанге.*

[24] *болгон.* Бул жазылышты өз маанисинде түшүнүүгө болбойт. Контекст боюнча керек сөз — «болгун».

4211—4238

[1] *болбосдок.* Сөздү «болбостук» катары окууга да болот. Мындай окуу контекстке да негизинен туура келет. Бирок «болбостун» делиш стилдик жактан туура, контекстке да толук бап келет.

[2] *ортесинде.*

[3] *торганде.*

[4] *бологе.*

[5] *акиясде.*

[6] *ит.* Жазылыш маанисинде окууга болбойт. Контекст боюнча туурасы — «эт».

[7] *чыпкдай.*

[8] *ийилган.*

[9] *иргигче.*

[10] *гийнган.*

[11] *акык.*

[12] *тишдо.*

[13] *тойме.*

[14] *бөлүнган.*

[15] *айникдай.*

[16] *гозө.*

[17] *гөрүнган.* Кол тамгада орчундуу, көзгө даана көрүнүп турган айырма байкалбайт. Бирок сөздөрдү жазуу ыгына, айрым тамгалардын чийилүү деталдарына караганда мурдагыдан башка катчы. Мисалы: сөздөр жалаң эле «к» тамгасынын ордуна «г», «э» тамгасынын ордуна «и» аркылуу жазыла баштаган. Кыязы, бул катчы жазган текст түп нусканын 89-бетинин башынан, б. а. «Болууга моюн сунганда» (4213-сап) деген сабынан башталат өңдөнөт.

[18] *норло.* Сөз «нурдуу», «нурлуу» түрлөрүндө колдонула берет. Манасчы кайсыл үлгүдө айтканын так белгилөөгө мүмкүн эмес.

[19] *ивздан.* Контекст боюнча туура келе турган сөз — «ууздан».

[20] *кораз.*

[21] *кобол.*

[22] *сонон.* Мурдагы катчы «суунун» деген сөздү ушул түрдө жазган. Бул жерде контекст боюнча мааниси — «сонун».

[23] *бөлөнган.* Бул маанини билдирген сөздү жогорудагы 4221-сапта катчы «бөлүнган» түрүндө жазган эле.

[24] *жоткан.*

[25] *мызы.* Бул түрүндө сөздөн маани чыкпайт. Катчы ката кетирген. Контекст боюнча туура келе турган буга жакын сөз — «кымызы».

[26] *гөрөнгөн.* Бул сөздү катчы 4222-сапта «гөрүнган» түрүндө жазган эле.

[27] *гилиб.*

[28] *геб.*

[29] *кантасең.*

[30] *хекөмдан.*

[31] *олоб.*

[32] *тегасдин.*

[33] *тонаб.*

[34] *тонон.*

[35] *моноңыз.*

[36] *жайыңызге.*

[37] *тороңыз.*

4239—4266

[1] *акылдосо.*

[2] *олосо.*

[3] *орматы.*

[4] *жөртке.*
[5] *иң.*
[6] *гинжеси.*
[7] *тимирдин.*
[8] *тийиш.* Бул жазууну «тейиш» катары окууга да болот. Анткени катчынын кол тамгасындагы «э», «и» тамгаларынын сөз ортосунда жазылышы, чийилүү формасы көрүнүшү жактан бири-бирине өтө эле жакын. Көрүнүшү боюнча, эгер эрежеге так негизделсе, аларды дайым эле «и» катары окуу керек. Бирок андай ык туура болбойт. Анткени катчынын кол тамга өзгөчөлүгү эске алынып, контексттин таламына ылайыкташуу да зарыл.
[9] *дане.*
[10] *бла.*
[11] *соясың.* Сөздү «соясиң» деп окуса да болот. Андан маани өзгөрбөйт. Угулушуна жакын «соёсуң» катары чечмелөөгө болор эле. Бирок андай маани ыр саптарындагы берилген контекстке туура келбейт. Туура маани — «сүйөсүң».
[12] *гөтардым.*
[13] *калык.*
[14] *билалбас.*
[15] *гөтарбас.*
[16] *нидир.* Сөздү «недир» катары окууга да болот. Мындан ары бул катчынын жазуу ыгын, кол тамгасынын өзгөчөлүгүн эске ала мындай мүнөздөгү жазууларды окууда негизги таяныч контекст делип, зарылдыгы болбогон учурларда эскертүүсүз эле, туура үлгү жазылмакчы.
[17] *гөбчөлөг.*
[18] *тигаратиб.* Сөздү «тегаратиб», же «тегаратыб» түрлөрүндө окуса да болот. Андан мазмун өзгөрбөйт.

4267—4294

[1] *оңпоңдошыб.*
[2] *отоге.*
[3] *доды.*
[4] *кошдын.*
[5] *койрөгө.*
[6] *ийинке.*
[7] *мырзе.*
[8] *жашыңде.*
[9] *ахыр.* «Ахир» деп окуса да болот. Андан маани өзгөрбөйт.
[10] *коттокдады.*
[11] *чашты.* Туура жазылышы жана айтылышы — «чачты». Бирок «чашты» делип да айтыла берет.
[12] *башына.*
[13] *коанды.*
[14] *астына.*
[15] *боралды.*
[16] *тотток.*

[17] *жарлыгын.* Контекст боюнча «жарлыгың» туурараак.
[18] *кран.* Сөздүн бул түрдөгү үлгүсү маани бербейт. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «куран».
[19] *пгмбрдин.* Сөздү «пигимбирдин» катары окууга болот. Маани бир. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «байгамбардын». Катчынын жазганы сөздүн арапча чийилишин берүү далалатынын натыйжасы.
[20] *галме.*
[21] *гилди.* Оозеки сөздө «гелди» катары айтылышы мүмкүн.
[22] *гирди.* Оозеки ушул түрдө айтыла берет.
[23] *ыхлас.*
[24] *тобоне.* Бул катчыга мүнөздүү белгинин бири — сөз аягында келүүчү «а» тамгасын көпчүлүк учурларда «э» аркылуу жазуу («мырзе, жашында, башыне, астыне» ж. б.). Бир түрдүү көрүнүштөрдү улам кайталабоо үчүн, мындан ары эгер бул түрдөгү тамганын алмашуусу сөздүн маанисин өзгөртпөсө, эскертүүсүз туура түрү жазылат.
[25] *хекке.* Сөз «к» (кы) аркылуу жазылган.
[26] *торапай.*
[27] *доңоз.*

4295—4322

[1] *токтатбагын.*
[2] *окбасын.*
[3] *колагым.*
[4] *хекөматын.*
[5] *оздорды.*
[6] *өлтөрөге.*
[7] *тоге.*
[8] *доңгозын.* Катчы сөздүн уңгусун 4294-сапта «доңоз» түрүндө жазган.
[9] *торапайын.*
[10] *тоздороб.* Бул т ү р д ө г ү жазууну «тоздуруп» катары окуса болот. Бирок сөздүн ал формасы контексттеги мааниге туура келбейт. Кыязы, катчы ката кетирген. Туура үлгүсү — «тоздурду».
[11] *акгилте.* Бул сөздү мурдагы катчы «ак килте» катары жазчу. (к. 3504-сап).
[12] *гөнө.* «Күнү» деген сөздү мурдагы катчылар негизинен «күни», «көнө» түрлөрүндө жазышчу.
[13] *ошоно.* Сөздүн мындай жазылышын «ушуну» түрүндө окууга да болот. Бул жерде контекст боюнча «ошону» катары окуу жөндүү.
[14] *оём.*
[15] *бира.* Сөздү «бера» түрүндө окууга да болот. Маани экөөндө тең бир.
[16] *тоём.*
[17] *бирайин.* Сөздү «берайын» түрүндө окуса да болот. Маани экөөндө тең өзгөрбөйт, «берейин» дегенди гана туюнтат.
[18] *токтаб.*
[19] *бадыр.*

[20] *окканы.*
[21] *орматын.*
[22] *тойге.*
[23] *сойган.*
[24] *красы.*
[25] *ой.* Сөздүн ушул түрдө турган түз мааниси контекстке туура келбейт. Ошондой эле сөздү «үй» (андай мааниде пайдалануу мурдагы катчыларда бар) деген туюнтмада да түшүнүүгө болбойт. Бул жердеги контекстке туура келүүчү туюнтма — «уй».
[26] *тое.*
[27] *тегасдан.*
[28] *тв.* Сөздүн бул түрдөгү жазылышы боюнча маани чыкпайт. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «туу».
[29] *тойдо.*

4323—4350

[1] *досондай.*
[2] *ой өйке.*
[3] *болоб.* Сөздү «болуп» катары окууга болбойт, контекст боюнча мааниси — «бөлүп».
[4] *торганы.*
[5] *ене.*
[6] *болдв.*
[7] *гелишиб.* Сөздү айтууда «гелишиб» катары угулушу да мүмкүн.
[8] *тотенин.* Мурдагы катчы бул сөздү (3905-сапта) «тотонон» түрүндө жазган.
[9] Бул жердеги жазылган сөз «инк» делип окулушу туура, бирок «э» менен «и» бири-бирине окшош жазылган сыяктуу эле, «ң» тамгасын «нк» катары жазуу да ушул катчыда жолугат. Бул көрүнүштү кол тамганын өзгөчө көрүнүшү дешке, же катчылардын кыргыз сөздөрүн араб тамгалары менен жазуудагы атайын ыгы — транскрипциясы дешке да болот.
[10] *илигиб.*
[11] *болбосон.*
[12] *сорв.* Сөздүн жазылышындагы катаны катчы кетирген десе болот. Анткени ал контексттеги маанисине карай жана уйкаштык да талап кылып турган «сүрөө» деген сөздү формасы жактан да, угулушу боюнча да жакындатып жаза алган эмес.
[13] *тв.* Сөздү «тыв» же «тив» деп окууга болот. Бирок бул катчынын контексттеги «туу» дегенди жазуусу буга чейинки катчылардын эч биринде учурабаган начар транскрипция. «Туу» деген сөздүн бул түрдө чийилишин кокустук, же катчыдан кеткен ката дешке болбойт. Бул анын өз ыгы. Анткени бул катчы мурда да ушул түрдө жазган (к. 4319-сап).
[14] *токтатыб.*
[15] *кордойдо.*
[16] *тошоае.* Кыязы, катчыдан кеткен ката, ал балким манасчы шыр

айткандарды жазып үлгүрө албоонун натыйжасынандыр. Бул жазуудан маани табуу кыйын. Контекстте даана көрүнүп турган сөз — «тушунан».
[17] *гөлөг.*
[18] *байгени.* Ыр тизмегинде бул сөз, адатта, уланды мүчөсүз эле айтылуучу.

4351—4379

[1] *чоборо.*
[2] *чобатыб.*
[3] *болобтор.*
[4] *аддын.*
[5] *красе.*
[6] *жозге.*
[7] *толобтор.*
[8] *элдан.*
[9] *айдаочы.*
[10] *болабтор.*
[11] *гөтармачы.*
[12] *гөнгө.*
[13] *жортдон.*
[14] *эги.* Сөздү бул түрдө жазуу кокустан кеткен ката эмес, катчыга таандык ык, «г» (ги) менен «к» (ки) тамгаларын бири-биринен айырмалабай бир түрдө жазат дешке да болбойт. Анткени катчы «к» (ки), «г» (ги) тамгалары катышкан сөздөрдү дайым эле «г» аркылуу жазбастан, кээде «к» аркылуу жазган сөздөр да кездешет. Демек, катчыда булар бир тамга эмес, эки тамга.
[15] *гөн.*
[16] *очончо.*
[17] *болгандо.*
[18] *келеб.*
[19] *байкесин.*
[20] *муна.*
[21] *гилган* же *гелган.*
[22] *коноб.*
[23] *конагыңа.* Сөздү «конагине» катары да окууга болот, бирок маани өзгөрбөйт.
[24] *гөлдай.*
[25] *өлкандари.*
[26] *озоб.* Сөздүн мааниси белгисиз, аны «үзүп», «озуп», «озоп» ж. б. түрлөрдө окуса да болот. Бирок алардын бири да контекстке туура келүүчү мааниге ээ сөз бербейт. Башка ылайыктуу сөз сунуш кылуу да кыйын. Кыязы, сөздүн архаикалык үлгүсү, же аракка тиешелүү кийин унутулуп калган атайын термин.
[27] *гөчө.*

4380—4408

[1] *гөчаланы.*
[2] *токоздан.*
[3] *көчи.*
[4] *ортеге.*
[5] *гөраш.*
[6] *ошандай.*
[7] *гөрашди.*
[8] *койдок.*
[9] *ойгорге.*
[10] *кошолоб.*
[11] *орошке.*
[12] *гирмаг.*
[13] *осоноб.*
[14] *окчо.* Сөздү ушул жазылышы боюнча түшүнүүгө болбойт. Анткени контекст боюнча сөз эпостогу белгилүү уруулардын бири окчу жөнүндө.
[15] *орого.*
[16] *гөгбөрө.*
[17] *байкактаб.*
[18] *гелди* же *гилди.*
[19] *майдамде.* Сөздүн туура айтылышы — «майдан». Бирок кыргыз тилинин диалекттеринде «майдам» түрүндө да кездешет. Манасчы кайсы үлгүдө айтканын кесе айтуу мүмкүн эмес.
[20] *ороб.*
[21] *гөнгө.*
[22] *ойгорлок.*
[23] *гөнгөраб.*
[24] *дөңгөраб.*

4409—4436

[1] *олжесин.*
[2] *кзакдар.*
[3] *ойгордон.*
[4] *кзакдын.*
[5] *талао.*
[6] *крагыш.* Сөздүн — топонимдин туура айтылышы жана жазылышы — «Кара-Кыш». Оозеки сүйлөөдө «Карагыш» түрүндө жолуга берет.
[7] *шхринде.*
[8] *гөшөн.*
[9] *гөбгө.* Бул катчыга мүнөздүү өзгөчөлүктүн дагы бири — «к» (ки) тамгасы келүүчү сөздөрдүн көбүн «г» (ги) аркылуу жазуу. Кандайдыр эреже байкалбайт. Кыязы, кыргыз сөздөрүн татар тилине жакындатып жазуу аракетинин натыйжасы өңдөнөт. Атайын система байкалбагандыктан, жалпылаштырып берүү мүмкүн эмес. Ошондуктан катчы кандай жазса, ошол ык тиешелүү жерде эскертилип олтурмакчы.

[10] *жеринде.* Контекст боюнча туурараагы — «жерде».
[11] *гөшөңи.*
[12] *гөтарыб.*
[13] *ошалардын.*
[14] *көчтө.*
[15] *гөнгөлдары.*
[16] *гир.*
[17] *калмагың.* Катчынын бул сөздү жазуусунда эң аяккы «ң» тамгасы «нг» катарында чийилген. Буга караганда анын кол тамгасындагы дагы бир өзгөчөлүк «ң» дегенди «нг» түрүндө жазуу. Бул белги мындан кийинки ал жазган текстте жолукса эске алынат, б. а. контекстке карата мамиле жасалып, катчы жазган «нк» керек болсо «ң» катары окулат жана андай учур атайын эскертилип олтурбайт.

4437- 4465

[1] *боломке.* Бул түрүндө сөздөн так маани чыкпайт. Контекст боюнча буга белгилери жакын туура келүүчү сөз — «болмокко».
[2] *жи.*
[3] *өлтөргөн.* Сөздү «өлтүргөн» катары окууга болбойт. Контекст боюнча туура келүүчү маани — «өлтүргүн».
[4] *өлгөн.* Сөздү бул жазылышындагы мааниде түшүнүүгө болбойт. Контекст боюнча туура маани — «өлгүн».
[5] *өлөмге.* Сөздү айтылыш жакындыгына карай «өлүмгө» деп окууга болот, маани контекстке да каршы келбейт. Бирок мурдагы ыр сабындагы ушул сөз менен уйкаштыкка түшкөн сөз — «болмокко». Буга караганда бул жердеги сөздүн формасы — «өлмөккө». Мааниси жактан контекстке толук туура келет. Демек, «өлмөккө» түрүндө айткан манасчынын текстин катчы өз ою менен «оңдоп, редакциялап» берген дешке негиз бар.
[6] *бирон.* Сөз «бирөөн» делип окулушу жөн. Контекстке да туура келет. Бирок ырдын ыргагы үчүн ошол эле маанидеги сөз «бирин» алынышы максатка ылайыктуураак.
[7] *башде.* Окулушу боюнча «башда». Ушул түрдө айтылышы да мүмкүн. Бирок стилдик жактан тагыраагы — «башында». Мындай форма ыргакка да, контекстке да туура келет.
[8] *толом.*
[9] *борол.*
[10] *бетдашганди.*
[11] *гитсем.* Сөздү «гетсем» түрүндө окууга да болот. Маани өзгөрбөйт.
[12] *жоге.*
[13] *кийөчө.* Сөздү «кийүүчү» түрүндө окуу жөндүү. Айтылышы жана жазылышы боюнча да ушул үлгүсү туура. Бирок бул жердеги ыр тутумунда ыргакка зыян келбес үчүн «кийчү» катары берилиши зарыл. Адатта, оозеки сүйлөө тилинде, көбүнчө ушул үлгү колдонулат.
[14] *крагын.*
[15] *кырмандай.*

[16] *толге.*
[17] *тоёк.*
[18] *гөг.*
[19] *тола.* Сөздү «толо» түрүндө окууга да болот. Бирок контекст боюнча туура келүүчү сөз — «тула».
[20] *бойге.*
[21] *колач.*
[22] *майдамга.*

4466—4493

[1] *мейли кыргыз, мейли сарты деб.* Ыр сабындагы ыргак бузулуп, ырга окшобой калган. Буга себеп — саптагы «мейли» деген сөздүн экинчиси. Ал сөздү алып салуудан мазмунга зыян келбейт. Ыр сабы ушул түрдө манасчы тарабынан айтылышы да мүмкүн. Буга эпосту айтуу ыгы жол берет.
[2] *өгөнөштө.*
[3] *олтора.*
[4] *немене.*
[5] *созо.*
[6] *жегесан.* «Жигисан» катары окууга болот. Экөөндө тең маани бир.
[7] *ботте.*
[8] *чойкоёб.*
[9] *желагтө.*
[10] *койкоёб.*
[11] *гөнди.*
[12] *эрандар.* Бул түрүндө айтылганда маани так болбой калат. Сөз «эрендер» катары окулушу керек. Контекст боюнча туура келүүчү үлгү — «эренден».
[13] *эргиг.* Сөз «иргиг», же «эргг» катары окулушу мүмкүн. Маани баарында тең өзгөрбөйт.
[14] *ате.*
[15] *гөргөн.*
[16] *оламало.*
[17] *ошо.* Сөздү ушул жазылыш маанисинде түшүнсө да болот. Бирок контекст боюнча «ушу» делиш туурараак, тагыраак.
[18] *гөргөнде.*
[19] *тег.* «Тиг» катары окулушу да мүмкүн, бирок маани өзгөрбөйт.
[20] *бег.* «Биг» катары окуса да болот. Маани экөөндө тең бир.
[21] *чокто.*
[22] *жетбаген.* Сөздү «житбаген» түрүндө окууга болот. Маани экөөндө бир. Ошондой эле «житбеген» катары окууга да мүмкүн. Мында башка маани. Бирок контекст боюнча — бул жерде туура келүүчү сөз «жетпеген».
[23] *жета* же *жита.*
[24] *гөч.*

494—4520

[1] *жөрган.*
[2] *очошоб.*
[3] *оломон.*
[4] *өзге.*
[5] *геши* же *гиши.* Маани бир.
[6] *като.*
[7] *житган* же *жетган.* Маани бир.
[8] *сайышоге.*
[9] *бердиге* же *бирдиге.* Маани бир.
[10] *бигам* же *бегам.* Маани бир.
[11] *гөланиб.*
[12] *жорок.*
[13] *окбады.*
[14] *коркто.*
[15] *тош.* Сөздү «төш», «туш» (бул мааниде мурда кезигет) катары окууга да болот. Контекст боюнча бул жердеги мааниси — «түш».
[16] *уоб.*
[17] *болгонче.* Сөздү «болгунча» катары окуса да болот. Бирок андан маани өзгөрбөйт.

4521—4548

[1] *гитирдиңар* же *гетирдиңар.* Экөөндө тең маани бир.
[2] *гил* же *гел.* Маани өзгөрбөйт.
[3] *аоаге.*
[4] *торбачы.*
[5] *да.* Бул сөздү катчы 4526-сапта «де» түрүндө жазган.
[6] *ахыр.*
[7] *иярдаб.*
[8] *гилгин* же *гелгин.* Маани бир, өзгөрбөйт.
[9] *жачо.*
[10] *болотдай.* Сөздү «болоттой» түрүндө окуса да болот. Бирок контекстке туура келүүчү маани — «булуттай».
[11] *кыры.* Ушул жазылышын өз маанисинде түшүнүүгө болбойт. Контекст боюнча мааниси туура келүүчү жакын сөз — «каары».
[12] *жозоне.*
[13] *болкоёб.*
[14] *накари.*
[15] *колде.*
[16] *жонолдо.*
[17] *трапты.* Сөздү «тырапты» катары окууга да болот. Маани өзгөрбөйт.
[18] *краткан.*
[19] *арысланы.*
[20] *бул.* Текстте катчылар «бу», «бул» түрүндө аралаш, ар түрдүү жаза беришет. Манасчынын өзүнө кайсы үлгү таандык экенин ке-

се айтуу мүмкүн эмес. Маани өзгөрбөгөндүктөн, эки түр тең кол жазмада кандай жазылса, ошол түрдө берилди.

[21] *краткан.* Сөздү «кыйраткан» түрүндө окууга да болот. Анын үстүнө «караткан» деген сөз мурдагы ыр сабында бар, контекст боюнча да ушинтип окууга болот.

Ушул ыр сабынан тартып (кол жазманын 99-бети), кол тамгага караганда катчы башка киши. Сөздөрдү жазуу ыгына жана кол тамганын чийилиш деталдарына караганда бул текстерди жазган адам биринчи катчы.

[22] *бо беттешкен бенденин.* Бул катчыга мүнөздүү өзгөчөлүк — тамгалардын ар бири өз белгилери менен жазылат жана кыргыз сөздөрүн буруп жазуу деңгээли да башкаларга салыштырганда анча жогору эмес.

4549—4576

[1] *кырмустын.*
[2] *дубиревни.*
[3] *түгеткен.* Сөздүн туура айтылышы жана жазылышы — «түгөткөн», оозеки сүйлөөдө «түгеткен» катары айтыла бериши мүмкүн.
[4] *оронгыны.*
[5] *ойроттын.*
[6] *жүдөткен.* Туура жазылышы — «жүдөткөн», бирок оозеки сүйлөөдө «жүдеткен» түрүндө айтыла берет. Мындан ары оозеки айтканда угулушу боюнча туура келе турган үлгүдө жазылган сөздөр арасында чоң айырма болбосо жана маани өзгөрүлбөй сакталса, атайын эскертүүсүз эле, туура үлгүсү берилет.
[7] *журтын.*
[8] *күчеңдеги.*
[9] *кувыб.*
[10] *кадаткан.* Жазылган сөздөн контексттеги маани чыкпайт. Анын үстүнө сөздүн биринчи тамгасы так жазылган эмес. Тамганы «к» (кы) катары окуса болот, ошондой эле «ж» деп окуса да болот. Кыязы, катчыдан ката кеткен. Сөздү «жадаткан» деп окууга болор эле. Контекстке каршы келбейт, бирок ал сөз бир саптан кийин бар. Ошон үчүн «тараткан» деш оң.
[11] *кыяс.* Сөздү ушул үлгүдө окууга да болор эле. Бирок сюжет боюнча сөз Куяс жөнүндө болуп жатат. Ошон үчүн жазылган сөздү катчынын катасы, же ал Куяс деген сөздү ушул түрдө транскрипциялайт деп түшүнүүгө болот.
[12] *олтирип.* Сөздү «олтырыб» түрүндө окууга да болот. Бирок угулушу жана жазылышы жактан «олтуруп» дегенге жакын. Ал түр бул жердеги контекстке туура келбейт. «Олтирип» деп окуу контексттеги туура келүүчү сөз «өлтүрүп» дегенгө угулушу жактан жакыныраак.
[13] *тынчыттайын.* Ката, туурасы — «тынчытайын».
[14] *ойындан.*
[15] *окыс.*
[16] *кыс.*
[17] *сарыбурыл.*

4577—4605

[1] *капы.* Сөздүн бул түрүндө маани белгисиз. Кыязы, катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча «катуу» (катчыда «каты») делиш туура.
[2] *сандыргалы.*
[3] *торени.*
[4] *санчмак.*
[5] *тосыб.*
[6] *солынын.*
[7] *жасык.*
[8] *тош.* Башка катчылардын бул түрдөгү жазуулары буга чейин «туш», «түш» катары окулуп келген эле. Бул жерде контекст боюнча туура келүүчү сөз — «төш».
[9] *кобыл.*
[10] *көс.* Бул катчыга мүнөздүү көрүнүштүн бири — «з» келүүчү сөздөрдүн көбүн «с» аркылуу жазат («жасык — жазык, көс — көз, жуси — жүзү» ж. б.). Мындан нары бул түрдөгү жазуулардын айырмасынан мазмун өзгөрүп кетпей турган болсо, туурасы жазылат.
[11] *жуси.*
[12] *нурлы.*
[13] *жинжи.* «Инжу», «инжүү», «инжуу» деп да айтыла берет.
[14] *ушыл.*
[15] *ойланды.*
[16] *кокыс.*
[17] *алчы.*
[18] *муриге.*
[19] *оңдаб.*
[20] *ириб.* Оозеки сүйлөөдө ушул үлгүдө да жолугат.
[21] *тусдеди.*

4606—4632

[1] *олер*
[2] *иер.*
[3] *тошине.*
[4] *көсине.*
[5] *болишиб.* Бул сөздү сырткы жакындыгына жана угулушуна карата «болушуб» катары окууга да болор эле. Бирок контекст боюнча туура келүүчү сөз — «бөлүшүп».
[6] *эстилери.*
[7] *чочыды.*
[8] *олишиб.*
[9] *колтыгын.*
[10] *оркойыб.*

4633—4661

[1] *осиб.*
[2] *до.*

[3] *найса.* Ушул эле сөз 4629-сапта «найза» түрүндө жазылган. Бул катчы сөздөрдү көбүнчө «с» аркылуу жазат, анын бул түрдөгү кээде ошол өзү дайым «с» аркылуу жазып келе жаткан сөзүн «з» менен жазышын манасчы айткан үлгүдө берүүсү менен түшүндүрүүгө мүмкүн. Анткени тез жазуу учурунда өзү кабыл алган эрежесин бузуп, сөздү уккан үлгүсүндө жазып кетүүсү ыктымал.

[4] *колтыкда.*

[5] *колы.*

[6] Бул ыр сабы эки жолу жазылган. Кийинки сапта ката да кеткен («Ойран мас баланы»). Контекст боюнча кайталоонун зарылдыгы жок. Маниге таасири болбогондуктан, сап текстке киргизилбеди.

[7] *омыродон.*

[8] *жыгалбай.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө айтылганы менен, туура жазылышы — «жыга албай».

[9] *ушим.*

[10] *ачывланыб.*

4662—4690

[1] *сунды.*

[2] *осынды.*

[3] *колында.*

[4] *күркиреб.*

[5] *күчине.*

[6] *алвга.* Сөздү «алывга» түрүндө окууга да болот, экөөндө тең маани бир, өзгөрбөйт.

4691—4719

[1] *сары бврл.* Сөздү «сарыбыврыл» түрүндө окууга да болот. Маани бир эле — «сарыбуурул». Ушул эле катчы бул сөздү 4575-сапта «сарыбурыл» түрүндө жазган.

[2] *гергөкил.* Оозеки айтууда «геркөкүл» түрүндө угулушу да мүмкүн.

[3] *иерден.*

[4] *көти.*

[5] *усенгиден.*

[6] *сурыб.* Сөздү форма жана угулуш жакындыгына карата «сууруп» деп окуу жөндүү, бирок бул контекстке туура келбейт. Туура келүүчү сөз — «сунуп». Буга караганда сөз катчы тарабынан ката жазылган.

[7] *сурылбастан.*

[8] *одармака.* Сөздүн туура жазылышы — «оодармакка», бирок, адатта, «оодармака» түрүндө айтыла берет. Катчы ушул түрдөгү сөздөрдү көбүнчө угулушуна карата жазат. Бул туура ык. Мындан ары ушул түрдө жазылган сөздөр мазмунга зыян келбесе, эскертүүсүз эле туурасы жазылат.

[9] *оны.* Ушул түрдө манасчы өзү айтышы да ыктымал. Мындай көрүнүш Сагымбайга мүнөздүү белгилерден.

[10] *ошончыга.*

[11] *болбоды.*

[12] *санчысы.* Бул түрдө сөздөн маани чыкпайт. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «жанчышып».

[13] *бойы.* Контекстке туура келбейт, туура келүүчү сөз — «боюң».

[14] *өткени.*

[15] *сарыбурылы.*

[16] *үркиб.*

[17] *жонынан.*

[18] *алабаны.* Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекстке туура келүүчү сөз — «калабаны».

4720—4749

[1] *жоледи.*

[2] *агбалта.* Бул адам атын катчы 4705-сапта «акбалта» түрүндө туура жазган.

[3] *ывлы.*

[4] *гасак.*

[5] *тобынан.*

[6] *санчысканың.*

[7] *гыз.*

[8] *бирев.*

[9] *экевлеб.*

[10] *казак.* Катчы бул этнонимди 4724-сапта «гасак» түрүндө жазган.

[11] *акбалтанын.* Сөздүн үнгусун катчы 4722-сапта «агбалта» түрүндө жазган эле.

[12] *ачуланыб.* Катчы сөздүн ушул эле үлгүсүн 4661-сапта «ачувланыб» түрүндө жазган.

[13] *турды.*

[14] *ган.*

[15] *орыш.*

[16] *жаракты.*

[17] *койгылаша.*

[18] *коктыга.*

[19] *койыңар.*

[20] *санчыскан.*

[21] *торен.*

4750—4779

[1] *төпегин.*

[2] *сурыб.*

[3] *сурылган.*

[4] *күйиб.*

[5] *үржемил.*

[6] *жутыб.*

[7] *оңдырбастай.*
[8] *майдамга.*
[9] *зувындаб.*
[10] *тывган.*
[11] *кыв.*
[12] *солысына.* Сөздү «солисина» түрүндө да окууга болот (бул катчы сөздү сөзсүз «и» аркылуу окуу зарыл болгон жерлерге атайын белги — кыбачы коюп жазат. Калган учурларда көбүнчө үндүү, үнсүздөрдүн ээрчишүүсүнө, контекстке карата «и» же «ы» окула берет), бирок маани өзгөрбөйт.

4780—4809

[1] *сундырган.*
[2] *жаратыв.* Бул жазылышында «жаратып» катары окууга болор эле. Бирок катчынын уңгуга мүчө уланганда катар келүүчү тамгалардын бирөөн эле жазарын жана созулма «ууну» көбүнчө «ыв» аркылуу берерин эске ала, ошондой эле контексттеги маниге туура келерине карап, сөздү «жараттуу» катары окууга болот.
[3] *кыранын.* Кыязы, катчы ката кетирген, анткени, сөз ошол турушунда маниге ээ эмес. Контекст боюнча «кыраандын» деген сөз туура келет.
[4] *көни.* Мурдагы катчыларда «күнү» делген сөз да ушул «көни» катары жазылчу.
[5] *бусылыб.*
[6] *ачу.* Туура айтылышы жана жазылышы — «ачуусу». Бирок ыр тизмегинде «ачуу» түрүндө айтыла бериши ыктымал.
[7] *жаралыв.*
[8] *жанчышыб.* Буга чейин бул сөздү ушул катчы дээрлик «санчыс» (санчысканың — 4728-сап ж. б.) түрүндө жазып келген. Бул жерде сөздүн туура, так жазылганына караганда ал сөз манасчы тарабынан ушул түрдө айтылган, аны катчы мурда так жаза албаган дешке негиз бар.
[9] *өтиб.*
[10] *отиб.* Бул сөз 4790-сапта «өтиб» түрүндө жазылган.
[11] *көсинен.*
[12] *өкимди.*
[13] *гарды.*
[14] *өкиниб.*

4810—4838

[1] *төшке.*
[2] *дөгирсиген.*
[3] *сорысына.*
[4] *тосине.* Сөздүн бул түрүндө мааниси белгисиз. Кыязы, катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча-«төшүнө».
[5] *оты.*

[6] *асыр.* Бул түрдөгү «с» менен «з» алмашылып калган сөздөрдүн биринин мурдагы тексттерде үлгүсү кезиксе жана ошол үлгү контексттеги маниге каршы келбесе, андай учурлардын баары атайын эскертүүсүз эле туура үлгүсү жазылат. Мисалы: катчы «көзүнөн» деген сөздү «көсинен» түрүндө жазат. Ошол эле сөз так ушул мааниде башка катчыларда «көзинен» үлгүсүндө бар. Же бул катчыда «сосинен», башка катчыларда ушул эле мааниде «созинен» түрүндө бар. Мындай учурлар эскертүүсүз, туура маанисинде берилет.
[7] *очейиб.*
[8] *оңолалбай.* Туура жазылышы «оңоло албай». Оозеки айтууда арасындагы бир үндүү түшүп калып айтыла берет.
[9] *сойылгыр*
[10] *чочойыб.*
[11] *урыб.* Сөздү «уруп» катары окууга болот, бирок ыр сабындагы маани белгисиз калат. Кыязы, катчы ката кетирген. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «буруп».
[12] *сараттын.* Туура жазылышы «сары аттын». Маани эки учурда тең бир. Катчы оозеки үлгүсүн жазган.

4839—4866

[1] *оңолтыб.*
[2] *кутыргандай.*
[3] *көздөниб.*
[4] *кутылтат.*
[5] *коба.*
[6] *урышын.*
[7] *майдамга.* Сөздө стилдик мүчүлүш бар. Контекст боюнча туура маани чыга турган сөз — «майдамда». Буга караганда катчы жазган сөздө ката кеткен дешке болот.
[8] *көрген.* Катчы алгачкы жазган тексттеринде «көргүн» деген сөздү «көргин» деп, ал эми «көрген» аркылуу «көргөн» делчү маанини билдирген эле. Буга караганда бул жерде катчы ката кетирген.
[9] *турышын.*
[10] *сайкалды.* Стилдик жактан туурасы — «Сайкалдын». Контекст боюнча катчы жазган үлгү да маниге анча каршы келбейт.
[11] *бутиргидей.*
[12] *жумышын.*
[13] *олчоси.*
[14] *чакыр.* Маани контекстке туура келбейт. Кыязы, катчыдан ката кеткен. Туура маани берүүчү сөз — «чыгар».
[15] *коркбасын.*
[16] *ойнатыб.*

4867—4894

[1] *көжелиб.*
[2] *чочынды.*

[3] *барысты.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туурасы — «барышты».
[4] *боларга.*
[5] *то.* Бул сөздү өз жазылышындай тоо, же башка катчылардын айрымдарындай туура маанилеринин биринде окууга болбойт. Анткени алар контексттеги мааниге туура келбейт. Контекстке туура келүүчү сөз — «төө». Катчынын сөздү мындай жазышын ката деш жөндүү эмес. Балким, бул анын ушул сөздү берүүдөгү билген ыгы — транскрипциясы болушу ыктымал.
[6] *асын көбүн.*

4895—4922

[1] *байкошсың.*
[2] *алычув.*
[3] *дуйнеден.*
[4] *жуз.*
[5] *майдамдан.*
[6] *экевиңиз.*
[7] *крср.* Катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «кызыр».
[8] Ушул ыр сабы эки жолу кайталанып жазылган. Биринчиси, «Сарыкбай Сайкал бат...» Ыр сабынын аяккы сөзү чала жазылып, окууга мүмкүн эмес. Кыязы, биринчи саптын башкы сөзү «саалыкпай» дегенди катчы «сарыкпай» деп жазып алып, ыр сабын аягына чыгарбай, кайра ондоп жазган өндөнөт. Бирок ката сап өчүрүлүп, же чийилген эмес. Мааниси боюнча контекстке экинчи сап толук туура келет. Ошон үчүн, чала жазылган жана мааниси так эмес, контекстке туура келбеген биринчи сап текстке киргизилген жок.
[9] *экев.*
[10] *кошыб.*
[11] *төлгөчи.*
[12] *төлеги.*

4923—4951

[1] *уйшиң.*
[2] *бойлы.*
[3] *тушиб.*
[4] *жобын.*
[5] *оте.*
[6] *өбке.*
[7] *борын.*
[8] *кушырыб*
[9] *танав.*
[10] *оңи.*
[11] *босылыб.*
[12] *сокмогы.*

[3] *солыб.*
[4] *күйүгиб.*

4952—4979

[1] *өримге.*
[2] *дет.* Кыязы, катчы ката кетирген. Сөз бул түрдө маани бере албайт. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «дейт».
[3] *колымды.*
[4] *казакда.* Бул жазылган түрдө сөздүн мааниси контекстке туура келбейт. Кыязы, катчы ката кетирген. Текстердеги мааниге туура келүүчү сөз — «казатта».
[5] *жүрген.* Сөздүн туура жазылышы — «жүргөн». Оозеки «жүрген» түрүндө айтыла берет.
[6] *жолымды.*

4980—5008

[1] Кол жазмадагы ирети боюнча ыр сабынын орду бул жерде эмес, 4983-сапта. Белгисиз себептер менен ыр саптарын катчы орун алмаштырып: «Чын ушу жерден кетпеймин, Чыгаргыла Сайкалды, Чыгарбасаң Сайкалды» түрүндө жазган. Натыйжада маани так ачылбай калган. Ошон үчүн катчы жазган иреттеги (4983-сап) ушул ыр сабы бир саптан жогору көтөрүлүп, 4982-орунга коюлду. Мындай орун алмаштыруу контексттин так ачылышына жардам берет.
[2] *жүрү.* Сөздүн туура жазылышы — «жүрү». Бирок оозеки сүйлөөдө «жүр» түрүндө да айтыла берет. Анын үстүнө ага удаа келген сөздүн биринчи тамгасы үндүү менен башталгандыктан, эки үндүүнүн, болгондо да биринчи сөздүн аяккы үндүү тыбышы түшүп калып айтылуу адаттагы көрүнүш.
[3] *болышыб.*
[4] *чайтан.* Ката дешке болот, бирок ушул түрдө айтуу учурлары да кездешет. Контекст боюнча так келүүч сөз — «шайтан».
[5] *гарача.* Буга чейин бул катчы тарабынан сөз — «карача» катары жазылган (4947-сап).
[6] *арачылар.* Сөздүн туура айтылышы жана жазылышы — «арачачылар». Оозеки сүйлөөдө, анын үстүнө ыр текстеринде «арачылар» түрүндө да айтылышы мүмкүн. Маани негизинен эки учурда тең бир.
[7] *созди.*
[8] *көктик.*
[9] *көжөлбөгин.*
[10] *көндим.*

5009—5037

[1] *осине.*
[2] *сосине.*
[3] *көринбеди.*
[4] *олжосын.*

[5] *унгырлаб.* Бул түрдө сөздөн маани чыкпайт. Кыязы, катчы ката кетирген өндөнөт. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «уйгурлаб».

[6] *деб.* Сөздүн мааниси контекстке туура келбейт. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Туура келүүчү сөз — «кеп». Бул мурдагы саптын аягындагы сөз «деп» менен толук уйкашуу аркылуу да айгинеленет.

[7] *болиб.*

[8] *тони.* Сөздү «тоону» катары да, же башка катчыларда берилген «түнү» маанисинде да окууга болбойт. Бул жерге контекстке туура келүүчү сөз — «төөнү».

[9] *кошына.*

[10] *тундигине.*

[11] *түштигине.*

[12] *жабас.*

5038—5066

[1] *жус.*

[2] *гүз.* Сөздүн мааниси белгисиз. Кыязы, катчы кетирген ката. Ал ыр сабынын үстүн жагындагы ачыкка майда жазуудан да көрүнүп турат. Катчы алгач калтырып кетип, кайра ондоо үчүн толуктап жазуу учурунда шашып ката кетирсе керек. Контекст боюнча туура келүүчү сөз — «күнү».

[3] *көңкө.*

[4] *сурев.*

[5] *шаңы.* Ушул мааниде айтылышы да мүмкүн. Мындай айтуу контекстке да анча каршы келбейт, бирок, салт боюнча, мындай учурда сөз «чаңы» маанисинде айтылат. Анткени чабылган аттар алыстан көрүнгөндө эң мурун шаңы эмес, чаңы байкалат.

[6] *чоркаб.*

[7] *болиниб.*

[8] *куйындан.*

[9] *голтыкдан.*

[10] *танодан.*

[11] *колат.* Туура жазылышы — «кула ат». Сүйлөөдө «кулат» түрүндө айтыла берет.

[12] *олытыб.* Сөздүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча бул жерге көбүрөөк туура келе турган сөз — «оюлтуп».

[13] *оти.*

[14] *туш тушына.*

5067—5095

[1] *жүгиришин.*

[2] *ошпырдын.*

[3] *күлиги.*

[4] *аккуланын.* Катчы буга чейин «Аккула» дегенди «аккола» түрүндө жазып келген (к. 5062-сап). Ал бул сөздү кээде «кула», кээде «кола» түрүндө аралаш жаза берет.

[5] *бадасын.* Сөздүн бул түрүнөн туура маани чыкпайт. Кыязы, катчыдан кеткен ката. Контекст боюнча туура сөз — «пайдасын». Ушул сөз «пайдасын» болуп жазылганы менен, оозеки айтууда «байдасын» катары угулушу мүмкүн.

[6] *болди.* Сөздү «болду» катары окууга да болор эле. Бирок контексттеги маниге караганда «бөлдү» деп окуу зарыл.

[7] *олжоны.*

[8] *ойын күлки.*

[9] *гун.* Туура жазылышы — «күн», бирок сөз ортосунда айтылганда мурда келген сөздүн аяккы тыбышы үндүү менен бүтсө дайым «гүн» катары айтылат. Буга ушул ыр сабы күбө. Сөздүн мындай жазылышы бурмалоо, же ката да эмес. Катчы сөз кандай угулса, ошол түрдө так жазган.

[10] *өргитиб.*

5096—5124

[1] *тективлерин.*

[2] *сундырыб.*

[3] *сандалдан.* Катчынын кетирген катасы. Контекст боюнча туурасы — «сардалдан».

[4] *жаван.*

[5] *геркөлди.*

[6] *журмек.*

[7] *олы.* «Уулу» деген сөз, адатта, ушул түрдө жазылат, бирок бул жердеги контекст боюнча туура мааниси — «улуу».

[8] *черув.*

[9] *көбтигинен.*

[10] барактын (түп нусканын 114-б.) сол тарабындагы ачык жерге жогортон төмөн карай кара сыя менен (негизги тексттер көк сыя менен жазылган) «Манас баатыр Ысык-Көлдөгү Орго канды жеңгени» деген сөздөр жазылып, алды сызылып (тема деген белги го), ушул ыр сабынан кийин кирет делген белги коюлган. Сөздөр катасыз жана бурмаланбай, так, туура жазылган. Буга караганда кийин киргизилген жазуу дешке болот. Кол тамга көп белгилери боюнча ыр тексттерин жазган адамдыкы, б. а. Ы. Абдыракмановдун өзүнүкү. Бул жерге тема коюунун максаты — эпостун тексттерин басмага даярдоо учурларында тактоо киргизүү, окуяларды бири-биринен бөлүү болсо керек.

[11] *тоте.*

[12] *сун.*

[13] *акбашы.* Бул жерде белгилүү топонимди жазууда катчы ката кетиргенин, же атайылап эле ушул түрдө жазылганын так белгилөө кыйын. Сагымбай азыркы жер-суу аттарын кээде атайылап буруп айтып, аны өзүнчө түшүндүргөн учурлар көп.

[14] *жер көл.* Бул жерде мурда бир нече жолу эскерилген Кер-Көлдү (Ысык-Көлдү) айтып жатабы, же бул өзүнчө башка топонимби, белгисиз. Эгер сөз Кер-Көл жөнүндө бара жатса, катчы жазууда ката кетирген. Кыязы, сөз Ат-Башы, Ысык-Көл (Кер-Көл), жөнүндө эле

болсо керек. Анткени колдун кыргыз жерине карата аттанып жөнөгөнү жөнүндө бара жатат.

[15] *көринбей.*

5125—5153

[1] *адмдын.*
[2] *сойылыб.*
[3] *жүргенде.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтыла берет.
[4] *гайкалаб.*
[5] *түңгиреб.*
[6] *добыл.*
[7] *согыб.*
[8] *көңгиреб.*
[9] *они.*
[10] *мувакул.*
[11] *солкылдаб.*
[12] болкылдаб. Сөздү «болкулдаб» катары окууга да болор эле, бирок контексттеги мааниге туура келе турган буга жакын сөз — «булкулдап».
[13] *туны.*
[14] *туга.*
[15] *урышыб.*
[16] *тосоңды.*
[17] *бурышыб.*
[18] *тунышыб.*
[19] *түрүктир.* Сөздүн туура жазылышы — «түрктүр». Бул жерде манасчы тарабынан «түрүктүр» формасында айтылышы да ыктымал. Анткени кийинки саптардагы ушул сөзгө уйкашкан сөздөр «жүрүптүр», «бүлүптүр». Уйкаштык толук болуу үчүн сөздүн айтылышын манасчы «түрүктүр» катары айтуусу мүмкүн. Андай айтуудан мааниге зыян келбейт.
[20] *журубтир.*
[21] *булибтир.*
[22] *мусылман.*
[23] *журиб.*
[24] *жузи.*
[25] *бусылган.*
[26] *тото.* Ушул эле топонимди бул катчы 5117-сап ырда «тоте» түрүндө жазган.
[27] *гайнар.*
[28] *төңкерилген.*
[29] *жүре.*
[30] *турсын.*
[31] *маңгыл.*
[32] *күлдир.*
[33] *манжулыкдан.*

5154—5182

[1] *ушин.*
[2] *жабпасы.*
[3] *кар кожо.* Кыязы, катчыдан ката кеткен. Бул адам атын ал өзү дайым «кара кожо» түрүндө жазуучу.
[4] *улынын.*
[5] *окчы.*
[6] *нойгыттардан.*
[7] *тотунын.*
[8] *токөн.* Сөздү катчы эмне үчүндүр атайын ык менен жазган. Анын жазуусунда сөз бир сөз катары чогуу берилген. Ортодогу тамга «к» (кы), андан кийинки келген «о» тамгасынын үстү жагына жумшартуу белгиси (кыбачы) коюлган. Демек ал тамга «ө» катары окулушу керек. Жалпы сөздү «Токон» катары окуу оң сыяктанат.
[9] *акын.* Ушул жазылышы боюнча окууга да болот. Бирок адам аты катары бул сөз көпчүлүк учурда Акун делип айтылуучу эле.
[10] *токсон.* Бул сөздөгү экинчи муунга келген «о» тамгасынын үстү жагына кыбачы белгиси коюлган. Белги катчынын мындан мурунку жазгандарында кезиккен эмес. «У» тамгасынын белгиси дешке болбойт, анткени «у» катчыда «о» тамгасынын үстүнө үтүр түрүндөгү белги коюу аркылуу жазылат. Сөздүн контексттеги мааниси «токсон» экендигинде күмөн жок, анткени «токсон уруу өзүбек» делиш кеңири белгилүү маалымат.
[11] *уры.*
[12] *өсибек.*
[13] *сманда.* Катчы «з» менен «с» тамгаларын алмаштырып жазарын эске алганда бул сөздү «заман» деген сөздүн берилиши дешке толук негиз бар. Бирок бул сөздө «м» тамгасынын жогору жагына кыбачы белгиси коюлган. Ал белгинин аткарган милдетин тактай албадык.
[14] *чогылды.*
[15] *карагалпак.*
[16] *кангейлардан.*
[17] *өсибекден.*

5183—5211

[1] *өткир.*
[2] *шүкир.*
[3] *котондан.*
[4] *коркбай.*
[5] *көк бори.*
[6] *күткен.* Ушул түрдө да айтыла берет.
[7] *жөкөри.*
[8] *жөгери.*
[9] *кушең.*
[10] *багыр.* Сөздүн бул түрдөгү үлгүсүнүн мааниси белгисиз. Контекст боюнча туура келе турган сөз — «байгур».

[11] *угыр.* Бул сөздөн да ушул жазылган түрүндө маани чыкпайт. Контекст боюнча туура маани бере турган — «уйгур».
[12] *ойына.*
[13] *сунын.*
[14] *бойына.*
[15] *коныш.*
[16] *гер көлде.*
[17] *ганыңар.*

5212—5240

[1] *өткиз.*
[2] *куаныб.*
[3] *кяс.* Сөз бул түрүндө маани бербейт. Контекст боюнча туура келүүч сөз — «Куяс».
[4] *күйгүсиб.*
[5] *кяс.* Кокустук да, жаңылыштык да эмес, катчынын Куяс деген адам атын транскрипциялоосу өңдөнөт. Анткени бул катчы тарабынан 5215-сапта да так ушул түрдө жазылган.
[6] *олибтир.*
[7] *култаңдың.* Катчыдан кеткен ката. Туурасы — «Култандын».
[8] *көрүбтир.*
[9] *туни.*
[10] *жолды.*
[11] *учинчи.*
[12] *орон.* Ката кеткени, же катчынын сөздү жазуудагы атайын ыгы экендиги белгисиз. Бул жерде «ойрон» деген сөз келеринде күмөн жок. Ошол сөз «орон» түрүндө берилиши гана күмөн туудурат.
[13] *болди.* Сөздү «болды» түрүндө окууга да болот. Мааниси боюнча, адатта, бул түрдө жазылган сөздөр «болду» катары окулчу. Бирок бул жерде ал маани контекстке туура келбейт, туурасы — «бөлдү».
[14] *бөлгенин.*
[15] *көзим.*
[16] *көтербей.*

5241—5270

[1] *эрмети.* Сөздүн мааниси так эмес, жазылышына карата «эрметтүү» катары чечмелөөгө болор эле. Бирок андай түшүндүрмөдөн да маани чыкпайт. Кээде «эреметтүү» деген сөз «кереметтүү» катары түшүнүлгөн учурлар бар. Бирок бул түрдөгү маани да контекстке толук туура келбейт. Катчы жазган сөзгө сырткы формасы жактан жакыныраак сөздөрдүн бири — «идирмектүү». Сөздүн мааниси да контекстке, негизинен, туура келет, бирок манасчы айткан туюнтма так ушул деш кыйын. Сагымбайдын стиль бөтөнчөлүгүн, башка жерлердеги салттык ыктарды эске алганда, контекст боюнча бул жерге «эразамат» алда канча туура келет.
[2] *эштемеси.* Оозеки сүйлөөдө ушул формада да жолугушу мүмкүн.

[3] *журтынан.*
[4] *уккын.*
[5] *ушындан.*
[6] *ындастанга.* Сөздү «индастанга» катары окууга да болот. Андан маани өзгөрбөйт.
[7] *дангытыңдын.*
[8] *күлде.*
[9] *созимдин.*
[10] *урыша.*
[11] *курыдың.*
[12] *турумын.*
[13] *мунымдын.*
[14] *колың.*
[15] *сөгилбе.*
[16] *төгилбе.*
[17] *урышбай.*
[18] *көрбей.* Туура айтылышы жана жазылышы — «көрбөй». Бирок оозеки сүйлөөдө «көрбей» түрүндө да айтыла берет.
[19] *турысың.*

5271—5300

[1] *курысың.*
[2] *нечев.*
[3] *тобыңда.*
[4] *колыңда.*
[5] *урышка.*
[6] *жаңжоның.*
[7] *жарагын.* Катчыдан кеткен ката. Туурасы — «жарагын».
[8] *баттагын.* Ушул жазылышы боюнча түшүнсө да болот. Бирок маани даана ачылбай калат. Тагыраак жана толук мааниси «баптагын» делген туюнтмадан чыгат. Буга караганда катчы ката кетирсе керек.
[9] *күлигиң.*
[10] *күрекең.*
[11] *күрүчиң.*
[12] *жактагын.* Сөздү ушул жазылган маанисинде түшүнсө да болот. Контекстке анча туура келбегени менен, негизинен ушундай айтууга да мүмкүн. Бирок контекст так жана терең ачыла турган сөз — «чактагын». «ч» менен «ж» тамгалары жазылышы жактан өтө окшош болуп, айырмасы бир гана чекиттен тургандыктан, кыязы, сөздөрдү тез жазуу процессинде катчы «ч» тамгасынын белгисин жаңылыш, бир чекитке кем коюп алган дешке болор эле. Бирок кийинки сапта «чактагын» деген сөз бар. Ушуну эске алганда манасчы айткан сөз «баптагын» болсо керек.
[13] *бойың.*
[14] *октогон.* Сөздүн мындай мааниси контекстке туура келбейт. Бул жерге туура келүүчү үлгү — «октогун».